CONSIDERAŢII PRIVIND VASELE DE STICLĂ EDITE PROVENIND DIN AŞEZĂRILE DACICE DE LA EST DE CARPAŢI (SECOLELE II Î.HR.–II D.HR.)*

DE

SEVER-PETRU BOŢAN, COSTEL CHIRIAC

Keywords: *East-Carpathian region, Geto-Dacian davae, glassvessels, imports*.

Între numeroasele categorii de descoperiri arheologice, vasele şi obiectele de sticlă ocupă o pondere destul de însemnată. Din păcate, datorită fragilităţii lor sunt extrem de rare cazurile în care acestea ne parvin întregi, fiind vorba în special de descoperiri făcute în complexe arheologice închise, precum mormintele. Cele mai multe piese descoperite *in situ* au dimensiuni extrem de reduse, îngreunând considerabil identificarea lor tipologică. Poate şi datorită acestui fapt vaselor de sticlă nu li s-a acordat o atenţie deosebită, chiar şi în literatura de specialitate din ţara noastră. Ioan Glodariu atrăgea atenţia asupra acestui fapt încă din 1974, referindu-se la piesele de sticlă descoperite în aşezările dacice intra şi extra-carpatice[1]. Astăzi, după mai bine de 30 de ani, lucrurile nu s-au schimbat radical şi de aceea o privire de ansamblu asupra pătrunderii şi circulaţiei vaselor de sticlă romane în mediul dacic, este destul de dificil de conturat.

Datele privind sticlăria de influenţă elenistică şi romană în spaţiul est-carpatic între secolele II î.Hr. şi II d.Hr. sunt extrem de puţine iar publicarea în sine a materialului s-a dovedit a fi de cele mai multe ori sumară poate şi pentru că nu au existat preocupări canalizate doar în această direcţie. Totuşi, potenţialul arheologic din zona sudică a Moldovei s-a dovedit a fi extrem de ridicat[2]. În lucrarea sa, I. Glodariu afirma că din aproximativ 200 de piese de sticlă cunoscute până la acea dată pe teritoriul României (excluzând desigur Dobrogea), 34 de piese proveneau de pe teritoriul Moldovei, ceea ce înseamnă un procentaj de aproape 18% din total[3]. Dintre acestea o pondere covârşitoare au avut-o descoperirile de la Poiana, care prin aşezarea sa geografică îndeplinea, aşa cum afirma cercetătorul clujean, „funcţia de centru de schimb, de emporiu comercial pentru o largă zonă din jur”[4]. După cum se ştie, în perioada clasică de dezvoltare a civilizaţiei dacice, cuprinsă aproximativ între secolele de care ne ocupăm, se observă un aflux masiv de produse de import – vase de ceramică, amfore, obiecte de bronz, piese de podoabă – fapt ce subliniază, alături de monede, legăturile comerciale intense cu lumea elenistică şi romană[5]. Concentrarea acestor descoperiri în centrele de tip *dava* de pe valea Siretului, care poate fi astfel privită drept „adevărata coloană vertebrală a zonei est-

* Acest articol a apărut cu sprijin financiar în cadrul proiectului POSDRU/CCP 107/DMI 1.5/S/78342 cofinanţat din Fondul Social European prin Autoritatea de Management pentru Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013.

[1] I. Glodariu, *Relaţii comerciale ale Daciei cu lumea elenistică şi romană,* Cluj, 1974, p. 70.

[2] R. Vulpe, S.Teodor, *Piroboridava. Aşezarea geto-dacică de la Poiana*, Bibliotheca Thracologica XXXIX, Bucureşti, p. 95.

[3] I. Glodariu, *op.cit*., p. 73; R.Vulpe, S.Teodor, *op. cit*., p. 95; S. Teodor, C. Chiriac, *Vase de sticlă din aşezarea geto-dacică de la Poiana (Jud. Galaţi). I*, în *Arh.Mold.*, Nr. XVII, 1994, p. 185.

[4] I. Glodariu, *op. cit*., p. 77.

[5] R. Vulpe, S.Teodor, *op. cit*., p. 95.

carpatice”[6], ni se pare firească, atâta timp cât cererea de asemenea produse dar şi puterea de cumpărare, erau determinate de o elită locală bine conturată. Astfel, aşezările de la Poiana, Brad, Răcătău, Barboşi sau Bâtca Doamnei, devin adevărați poli de atracție pentru negustorii orientali sau nord-italici care urmau rutele comerciale din bazinul nord-pontic sau de pe linia Dunării, pentru a satisface cererea crescândă de produse „de lux” a elitelor barbare. De altfel, ca o caracteristică de ansamblu, se poate observa că majoritatea pieselor pe care le vom prezenta mai jos se înscriu în categoria aceasta a vaselor de lux, caracterizate prin finețea formelor, calitatea pastei vitrice şi măiestria execuției.

În ceea ce priveşte materialul publicat până acum, pe primul loc se situează cum era firesc, aşezarea de la Poiana (jud. Galați), care s-a bucurat de o atenție pe măsura materialului arheologic descoperit aici de-a lungul celor mai bine de 80 de ani de cercetări efectuate în această zonă. Ioan Glodariu publica un prim lot de 34 de obiecte de sticlă aflate în colecțiile fostului Muzeu Național de Antichități[7]. Din păcate însă, autorul nu a reuşit să identifice corect toate formele şi nici nu a operat conform unei clasificări tipologice, fapt ce îngreunează considerabil analiza materialului vitric.

Un studiu mult mai aprofundat este cel realizat de Silvia Teodor şi Costel Chiriac pe un lot inedit de 85 de piese (din care 63 identificabile) aflat în colecțiile Muzeului de la Tecuci şi provenit din săpăturile efectuate pe teritoriul anticei *Piroboridava* din 1926 şi până la începutul anilor ’90[8]. Cu acest prilej au fost identificate 15 forme notate de autori cu sigle de la A la O, în vreme ce exemplarele neidentificabile au fost împărțite pe segmente constitutive ale unui vas: buze, funduri, toarte şi notate cu sigle de la Q la T[9]. Fiecare piesă este minuțios descrisă, avându-se în vedere proveniența, caracteristicile fizice şi dimensiunile, datarea pe baza analogiilor dar şi o serie de referințe tipologice şi bibliografice care completează tabloul răspândirii lor pe tot cuprinsul Imperiului. Până astăzi aceasta este cea mai completă clasificare a materialului vitric descoperit în arealul dacic astfel că ne vom raporta şi noi la ea în ceea ce priveşte discuția particulară a formelor. Această tipologie a fost preluată într-o manieră mai schematică şi de către Radu Vulpe şi Silvia Teodor în lucrarea monografică destinată davei de la Poiana[10].

În ceea ce priveşte piesele edite din celelalte centre pe care le avem în discuție, situația nu se prezintă la fel ca la Poiana, poate şi datorită faptului că materialul arheologic este mai sărac sau amploarea cercetărilor arheologice a fost mai redusă. Pentru cetățuia geto-dacică de la Barboşi (jud.Galați) este publicat sumar un lot de 9 piese (unguentarii, boluri, pahare) provenite din săpăturile arheologice efectuate acolo până în anii ’90 ai secolului trecut[11] la care se adaugă trei fragmente aparținând unor boluri executate în tehnica „millefiori”, de un rafinament artistic deosebit[12]. La toate acestea mai pot fi menționate şi o serie de descoperiri provenite din două colecții particulare, asupra cărora planează însă incertitudini cu privire la adevăratul loc de descoperire. Este vorba despre o serie de 6 unguentarii şi un *guttus* din Colecția Alexandru Nicolae Macelariu, aflate la Muzeul din Galați şi despre care se crede că ar proveni de la Barboşi-Şendreni[13]. Cel de-al doilea lot, provenind din Colecția Paul Bălcănescu şi aflat astăzi la Muzeul din Brăila, e compus din 48 de piese din care 22 sunt databile în secolele I–II d.Hr. Este vorba despre o serie de unguentarii variate ca formă şi dimensiuni despre care se crede că au fost descoperite tot la Barboşi-Şendreni[14]. Dat fiind că aparțin unor colecții particulare, nu este exclus ca aceste piese să fi fost achiziționate din alte părți, o ipoteză în acest sens fiind spațiul dobrogean (probabil din preajma Mangaliei de azi). De altfel, un număr atât de mare de unguentarii este oarecum atipic pentru teritoriul în discuție, aici fiind predominante tipuri aparținând în general veselei de masă, de uz cotidian.

În cazul cetății dacice de la Brad (jud. Bacău), vasele de sticlă (32 de piese fragmentare) sunt prezentate de către descoperitori, foarte sumar, în continuarea celor ceramice[15]. Din aceste fragmente, foarte puține pot fi

[6] V. Ursachi, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, Bibliotheca Thracologica X, Bucureşti, p. 283.
[7] I. Glodariu, *op. cit*., p. 246–247.
[8] S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., p. 186–187.
[9] *Ibidem*, p. 192.
[10] R.Vulpe, S. Teodor, *op. cit*., p. 95–99.
[11] S. Sanie, Ş. Sanie, *Cetățuia geto-dacică de la Barboşi (IV)*, în *Arh.Mold.,* Nr. XV, 1992, p. 91–94.
[12] S. Sanie, *Descoperiri mărunte de la Barboşi-Galați (I) 1.Un tipar pentru turnare; 2.Fragmente de sticlă policromă*, în *Arh.Mold*., Nr.XXV, 2002, p. 163–164.
[13] I. T. Dragomir, *Vestigii milenare inedite în patrimoniul Muzeului Județean de istorie Galați – Colecția dr. Alexandru Nestor Macelariu*, în *Peuce*, Nr. IX, 1984, p. 173–174. Pl. X (578).
[14] N. Harțuche, O. Bounegru, *Sticlăria romană de la Şendreni (județul Galați)*, în *Istros*, Nr. II–III, 1981–1983, p. 197–218.
[15] V. Ursachi, *op.cit*., p. 224–225, Pl. 202, 325.

identificate cu aproximație, în special cu ajutorul desenelor și al imaginilor publicate, acolo unde ele există. Se precizează că toate fragmentele au fost descoperite în ultimul nivel de locuire dacică, corespunzător secolului I d.Hr. perioadă în care comerțul cu astfel de produse era extrem de dinamic și de activ[16].

Și mai rău stau lucrurile în cazul davei de la Răcătău (jud. Bacău), unde mențiunile despre vasele de sticlă sunt foarte puține, materialul nefiind nici măcar identificat tipologic, cu excepția unui pahar decorat cu muguri de lotus (tip Isings 31) și a unui număr neprecizat de boluri „ornamentate cu nervuri și coaste", dintr-un total de circa 56 de piese fragmentare[17]. Cea de-a doua mențiune despre vasele de sticlă de la Răcătău subliniază că acestea „sunt omogen colorate de la albastru viu și până la slabe tente de gălbui, verzui și roziu"[18].

Mai pot fi amintite cele trei piese fragmentare descoperite la Cândești (jud.Vrancea), pe Cetățuie – în punctul „Coasta Nacului"[19] precum și un fragment „din partea inferioară a unui alabastron din pastă de sticlă în dungi bleu și cărămizii" descoperit în cetatea de la Bâtca Doamnei[20]. În rest, până în prezent, nu mai există informații asupra altor descoperiri de vase de sticlă în spațiul est-carpatic dar, chiar și așa, se poate face o statistică generală, preliminară, asupra materialului vitric publicat până acum.

În alcătuirea situației de mai jos am avut în vedere criteriul cantitativ, fiind luate în discuție totalitatea pieselor (identificate sau ne-identificate) menționate în diversele articole de specialitate. Suntem conștienți că valorile obținute sunt aproximative ele variind în funcție de numărul fragmentelor de vase descoperite până acum dar și de stadiul publicării materialului. De asemenea nu excludem posibilitatea ca mai multe fragmente să fi aparținut aceluiași vas dat fiind că au fost descoperite în apropiere, unele de altele.

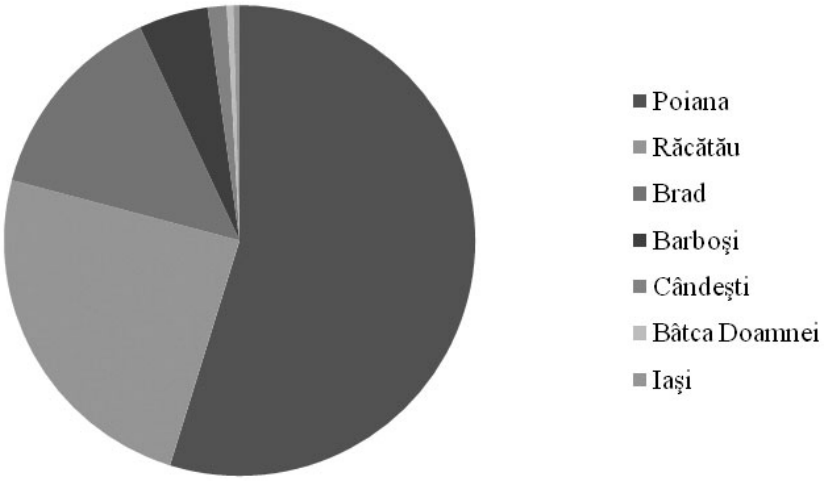

Grafic 1 – Reprezentarea grafică a ponderii materialului vitric publicat, în siturile arheologice

În ceea ce privește discuția propriu-zisă a tipurilor de vase de sticlă, am preferat abordarea canonică urmărind criteriul funcțional. La cele 14 forme identificate de Silvia Teodor și Costel Chiriac pentru așezarea de la Poiana (neincluzând aici piesele de joc ca formă distinctă) am mai identificat și adăugat încă 7 forme noi, analizând, atât cât a fost posibil, materialul vitric din celelalte publicații avute la îndemână. Am renunțat de asemenea la numerotarea acestora cu sigle, preferând utilizarea cifrelor arabe.

Pentru fiecare formă în parte am făcut o scurtă descriere a caracteristicilor principale, urmată de o încadrare cronologică aproximativă. Acolo unde a fost cazul, am punctat răspândirea acestor vase în arealele învecinate și am formulat o serie de considerații cu privire la posibilele areale de proveniență și căile de pătrundere în mediul dacic.

---

[16] *Ibidem*, p. 225.

[17] Vezi V. Căpitanu, *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice în așezarea geto-dacică de la Răcătău (județul Bacău)*, în *Carpica*, Nr. VIII, 1976, p. 61–62.

[18] Idem, *Importuri elenistice și romane în dava de la Răcătău – județul Bacău*, în *Symp.Thrac*., Nr. 7, 1989, p.280.

[19] C. Chiriac, V. Bobi, *Vases en verre du site geto-dace de Cândești (dép. de Vrancea)*, în *T.D.,* Nr. XVI, 1–2, 1995, p. 221–223; V. Bobi, *Civilizația geto-dacilor de la curbura Carpaților*, Bibliotheca Thracologica XXIX, 1999, p. 167–168, Pl. CII (414).

[20] S. Sanie, *Importuri elenistice și romane în câteva cetăți și așezări dacice din Moldova*, în *SCIV(A),* Tom 24, Nr. 3, 1973, p. 430.

Din punct de vedere cronologic printre cele mai timpurii vase de sticlă se numără aşa numitele *alabastroane* (**Tip 1**) realizate prin modelare pe miez de argilă nisipoasă. Aceste tipuri de vase, folosite pentru păstrarea unor substanţe aromatice sau a unor unguente, au fost produse atât în lumea greco-elenistică din bazinul răsăritean al Mării Mediterane cât şi în Egipt până spre începutul secolului I î.Hr. Exemplarul de la Poiana (Fig. 1/1) şi posibil cel de la Bâtca Doamnei (Fig. 11/2), se înscriu în cadrul tipurilor târzii de aşa numite alabastroane fusiforme ce au fost extrem de răspândite mai ales în Grecia, Cipru şi zona siro-palestiniană[21].

Următorul tip întâlnit în spaţiul est-carpatic (**Tip 2**) îl reprezintă bolurile hemisferice cu pereţii masivi, realizate prin turnare în tipar[22]. Principalul centru de producţie a acestora pare să fi fost sudul Siriei[23]. La Tel Anafa au fost descoperite peste 3000 de fragmente de asemenea boluri, datate în context arheologic începând cu ultimul sfert al secolului al II-lea î.Hr.[24] Pe baza acestor descoperiri, D.F.Grose le-a împărţit, după caracteristicile tipologice, în patru grupe principale notate de la A la D[25]. Astfel, fragmentul de la Poiana (Fig. 1/2) pare să se circumscrie Grupei A[26] (cea mai timpurie) fiind similar cu un exemplar siro-palestinian de secol I î.Hr. aflat în colecţiile Muzeului din Ontario[27]. Tipurilor târzii ale acestei forme ar putea să-i aparţină un alt fragment lucrat în sticlă „marmorată" (albastru cu vinişoare albe) descoperit tot la Poiana şi menţionat de Ioan Glodariu în 1974[28] (Fig. 10/2).

Tot în categoria bolurilor turnate în tipar se încadrează şi cele trei fragmente executate în tehnica „millefiori" (**Tip 3–4**) şi descoperite la Barboşi, ce reprezintă, cu certitudine, până acum singurele vase de acest gen din spaţiul est-carpatic[29]. Cele două fragmente decorate cu motive florale (Fig. 11/4) par să fi aparţinut unui bol adânc ce îşi găseşte bune analogii cu o descoperire de epoca augustană de la Locarno[30], în vreme ce fragmentul decorat cu „ochi de păun" (Fig. 11/3) este similar atât ca formă cât şi ca decor cu un exemplar aflat la Muzeul Corning[31].

Extrem de bine reprezentate în davele dacice sunt bolurile cu coaste (**Tip 5**) – Poiana (17 piese[32] – Fig. 1/3,4, Fig. 2, Fig. 3, la care se adaugă alte 10 fragmente menţionate de Glodariu[33] – Fig. 10/3,4,9,10), Barboşi (1 piesă[34] – Fig. 12/5), Brad (1 piesă identificabilă[35] – Fig. 14/2) şi Răcătău (număr neprecizat[36]). La acestea se mai poate adăuga un fragment de bol „marmorat" din sticlă albastră cu dungi albe (Fig. 11/1),

[21] P. Fossing, *Glass Vessels Before Glass Blowing*, Copenhagen, 1940, p. 112–114, Fig. 84–85; vezi şi J.W. Hayes, *Roman and Pre-Roman Glass in the Royal Ontario Museum*, Toronto, 1975, p. 13, No. 27.

[22] Acest tip de bol nu este însă cel mai vechi exemplar realizat prin turnare în tipar, descoperit în ţara noastră. Două fragmente de sticlă imitând aşa numitele „cupe deliene" de ceramică au fost descoperite în aşezarea dacică de la Zimnicea – vezi I. Casan-Franga, *Contribuţii cu privire la cunoaşterea ceramicii geto-dacice. Cupele „deliene" getice de pe teritoriul României*, în *Arh.Mold*., Nr. V, 1967, p. 14, Fig. 6/29.

[23] J.W. Hayes, *op.cit*., p. 16.

[24] D.F. Grose, *The Syro-Palestinian Glass Industry in the Later Hellenistic Period*, în *MVSE*, No. 13, 1979, p. 54.

[25] *Ibidem*, p. 56.

[26] Trebuiesc menţionate aici cele cinci fragmente de asemenea boluri descoperite în aşezarea de la Grădiştea (jud.Brăila) care sunt similare ca formă şi execuţie cu vasul de la Poiana înscriindu-se în categoria produselor meşteşugăreşti de factură elenistică. Faptul că asemenea piese nu se întâlnesc deocamdată şi în Dobrogea sugerează „o probabilă vehiculare directă pe traseul râurilor Buzău şi Siret..." aşa cum este cazul multor piese întâlnite exclusiv în mediul dacic – vezi C. Chiriac, V. Sârbu, *Boluri elenistice de sticlă descoperite în dava getică de la Grădiştea, judeţul Brăila*, în *Mem.Antiq*., Nr. XX, 1995, p. 99–109.

[27] J.W. Hayes, *op.cit.,* p. 18, Nr. 41.

[28] Apud S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., p. 187; vezi şi I. Glodariu, *op. cit.,*p. 246, Nr. 1, Pl.XLVIII.

[29] S. Sanie, *op.cit*., 2002, p. 163; Un alt asemenea fragment provenind de la un platou sau bol „millefiori" a fost descoperit de dr. Dorel Paraschiv, în localitatea Poşta din judeţul Tulcea.

[30] C. Isings, *Roman Glass from Dated Finds*, Archaeologia Traiectina II, Groningen/Djakarta, 1957, p. 15–16, forma 1.

[31] S.M. Goldstein, *Pre-Roman and Early Roman Glass in The Corning Museum of Glass*, New York, 1979, p.185, Nr. 492 – aşa numita „Patella Cup"; se încadrează ca formă generală în Isings 2, fiind derivată din exemplarele similare de metal – vezi şi C. Isings, *op.cit*., p. 17.

[32] S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit.,* p. 194–197, Nr. 3–19.

[33] I. Glodariu, *op. cit*., p. 246, Nr. 2,3,4,8,9,10,11,12,13,14.

[34] S. Sanie, Ş. Sanie, *op.cit*., p. 94, Pl.XIV/10.

[35] V. Ursachi, *op.cit*., p. 225, Nr. 20, Pl. 325/3.

[36] V. Căpitanu, *op.cit*., 1976, p. 61.

descoperit într-un mormânt de înhumație situat în zona de sud-est a municipiului Iaşi şi datat, pe baza materialului arheologic, în ultimele decenii ale secolului I d.Hr.[37]. Totuşi, după maniera de execuție şi tehnica decorativă folosită, acest bol se poate circumscrie exemplarelor mai timpurii de asemenea vase, datate în prima jumătate a secolului I d.Hr.

Executate printr-o gamă largă de procedee tehnice, de la presare în tipar şi până la tehnica cerii pierdute[38], aceste boluri au fost extrem de răspândite în special în primul secol al erei noastre, fiind considerate drept forma fanion a industriei vitrice din acea perioadă[39]. Bolurile cu coaste se întâlnesc frecvent în majoritatea aşezărilor romane civile sau militare. Varietatea formelor, a culorilor şi a dimensiunilor denotă că acestea s-au produs pe scară largă atât în Orient cât şi în Occident. Ele apar în cantități apreciabile în nordul Mării Negre, la Chersonesos şi Panticapaeum[40], în davele dacice din Muntenia şi Transilvania – Costeşti, Luncani, Popeşti[41], la sud de Dunăre – la *Novae* şi *Oescus*[42] dar şi în arealul dobrogean – la *Tomis*[43], *Capidava*[44], *Carsium*[45], *Noviodunum* şi *Ibida*[46].

În special fragmentele de la Poiana provin, fie de la boluri bicrome lucrate în sticlă de culoare albastru închis cu dungi albe, fie de la boluri monocrome cu un colorit ce variază între albastru-cobalt şi alb opac, fie de la boluri transparente sau semi-transparente executate din pastă de sticlă comună, de culoare albăstriu-verzui[47]. Larga varietate calitativă şi decorativă poate astfel sublinia atât orizonturi cronologice diferite cât şi, eventual, ateliere de producție diverse, unele poate chiar itinerante.

Oarecum derivate din forma precedentă sunt şi vasele cunoscute ca boluri cu coaste subțiri – *Zarte Rippenschalen* (**Tip 6**) – ce s-au răspândit şi au circulat în Imperiu în special în prima jumătate a secolului I d.Hr.[48]. Concentrarea acestor descoperiri în special în vest, poate indica un eventual areal de producție nord-italic sau gallo-renan[49] deşi, mai mult ca sigur, acestea au fost produse şi în atelierele levantine. Cele şase exemplare de la Poiana[50] (Fig. 4/3,4,5,6,7,9) la care se mai adaugă cel puțin două exemplare prezentate de Ioan Glodariu[51](Fig. 10/6,8) denotă că acest tip de vas era extrem de apreciat în mediul dacic. Astfel de descoperiri se mai semnalează la Barboşi[52] şi posibil la Răcătău şi Brad. În arealul înconjurător se remarcă prezența acestor boluri în nordul Mării Negre[53] în vreme ce din Dobrogea nu ne parvine până în prezent, decât un singur exemplar dintr-o descoperire fortuită de la Tomis[54].

În categoria bolurilor cu coaste subțiri erau plasate de către Silvia Teodor şi Costel Chiriac alte două fragmente amintite de Glodariu (Nr. 15–16, Pl. XLVIII)[55] – vezi Fig. 10/11,12. În opinia noastră însă aceste piese se încadrează unui alt tip de bol suflat în tipar, de proveniență sidoniană (**Tip 7**) diferit de forma precedentă – Isings 17[56] însă mai apropiat de cupele cu canelură verticală provenind tot de la Poiana[57]

---

[37] Ş. Sanie, *Însemnări arheologice*, în *Ioan Neculce*, S.N., Nr. 1, 1995, p. 57–62.

[38] Vezi D.F. Grose, *Forming Methods in Classical Antiquity: Some considerations*, în *J.G.S*., Vol. 26, 1984, p. 28–29; R. Lierke, *Rippenschalen und die Spuren einer unbekannten Glastechnologie; heißes Glas auf der Töpferscheibe,* în *Antike Welt*. *Zeitschrift für Archäologie und Kulturgeschichte*, 1993, p. 218–234.; F.Schuler, *Ancient Glassmaking Techinques: The Molding Process*, în *Archaeology*, Vol. 12, No.1, 1959, p. 48–50.

[39] S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., p. 188.

[40] N. Sorokina, *Steklo iz raskopok Pantikapeja 1945–1959 vv*., în *MIA*, Nr. 103, 1962, p. 215.

[41] I. Glodariu, *op. cit*., p. 245–246.

[42] A. Belivanova, *Early Roman Glass from Bulgaria*, în *Arch.Bulg*., Nr. III, 1999, p. 38.

[43] M. Bucovală, *Vase antice de sticlă la Tomis*, Constanța, 1968, p. 37–38, Nr. 28–29.

[44] C. Matei, *Cercetări arheologice în zona instalației portuare antice de la Capidava (II),* în *Cultură şi Civilizație la Dunărea de Jos*, Nr. V–VII, 1988–1989, p. 125.

[45] C. Chiriac, *Vase de sticlă de epocă romană descoperite la Carsium (II)*, în *Arh.Mold*. Nr. XXII, 1999, p. 67, Nr. 1–3.

[46] Piese inedite discutate de unul dintre semnatarii acestui articol într-un studiu privind sticlăria romană din Dobrogea.

[47] S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., p. 187.

[48] Vezi A. Antonaras, *Romaïke kai palaiochristianike yalurgia: 1os. ai. p. Ch. – 6os. ai. m. Ch*. *Aggeia apo te Thessalonike kai ten perioche tes*, Athena, 2009, p. 112–113, tipul 8.

[49] S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., p. 188.

[50] *Ibidem*, p. 198, Nr. 22–27.

[51] I. Glodariu, *op. cit*., p. 246, Nr. 6,7, Pl. XLVIII.

[52] S. Sanie, Ş. Sanie, *op.cit*.,p. 94, Pl. XI/6.

[53] N. Kunina, *K voprosu o zapadnom importe stekla na Bosfor*, în *Trudy Gosudarstvennogo Ermitaža*, Nr. 24, 1984, p. 148–149; N.Sorokina, *op.cit.,* p. 214, fig.2/6.

[54] M. Bucovală, *op.cit.,* p. 40–41, Nr. 32.

[55] S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., p. 188, nota 72, vezi şi R. Vulpe, S. Teodor, *op. cit*., p. 122, nota 360.

[56] Vezi J.W. Hayes, *op.cit*., p. 47, Nr. 82.

[57] S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit.,* p. 201–202, Nr. 42–43.

(Fig. 6/1,2). Datat în prima jumătate a secolului I d.Hr., acest bol hemisferic cu coaste subțiri şi umăr pronunțat a circulat pe tot cuprinsul Imperiului roman[58]. În număr mare asemenea piese se întâlnesc în Crimeea (la Panticapaeum, Chersonesos şi Kepoi), fiind un motiv în plus să le semnalăm prezența şi în spațiul est-carpatic. Faptul că nu sunt menționate de-a lungul Dunării şi în Moesia Inferior poate arăta că au fost aduse direct din nordul Mării Negre de către negustorii orientali împreună cu alte mărfuri similare, evitându-se drumurile comerciale dunărene sau vest-pontice.

Un alt tip de bol întâlnit la Poiana (Fig. 4/8,10) e cel cu buza groasă, puternic profilată în exterior (**Tip 8**) – Isings 69 a. Apărut încă de la jumătatea secolului I d.Hr. acest vas rămâne în uz până în secolul al III-lea d.Hr. fiind de asemenea atestat în nordul Mării Negre[59] dar „inexistent" pe litoralul vest-pontic şi la Dunărea Mijlocie şi Inferioară, la fel ca şi în cazul tipului precedent.

Următorul tip de vas (**Tip 9**) este reprezentat de un fragment de cană *modiolus* descoperit la Poiana (Fig. 5/1), din sticlă de culoare albastră decorată la exterior cu pete alb opac[60]. În aceeaşi manieră de lucru se încadrează şi patera descoperită într-un mormânt de înhumație din secolul I d.Hr. de la Constanța, din sticlă albastră cu picături albe[61].

Un exemplar de *modiolus* asemănător celui de la Poiana provine de la Panticapaeum fiindu-i atribuită o origine nord-italică, posibil din *officinele* de la Aquileia[62]. Descoperirile de pe coasta dalmată foarte asemănătoare cu cele din nordul Mării Negre, pledează pentru o origine nord-italică a acestor produse care ar fi putut să ajungă pe filieră crimeeană în sudul Moldovei, la fel ca şi vasele analizate mai sus[63].

Un alt tip de cupă (**Tip 10**) frecvent întâlnit îl reprezintă tipul Isings 12, numit şi „Cupă Hofheim" (Fig. 4/1,2) după numele castrului militar de pe Rin unde au fost descoperite la începutul secolului trecut mai bine de 30 de asemenea exemplare[64]. Ele sunt extrem de răspândite începând încă din vremea lui Tiberius pe tot cuprinsul Imperiului roman dar concentrarea descoperirilor în special în partea de vest poate susține o eventuală origine italică a exemplarelor mai timpurii.

Trecând mai departe, ajungem la paharele de tip sidonian ce erau decorate cu diverse inscripții în limba greacă încadrate de motive vegetale (**Tip 11**) – Fig. 5/2–5. Aceste pahare au circulat şi s-au răspândit în special în secolul I d.Hr. în toată lumea romană cunoscând o mare varietate de forme şi motive decorative[65]. Tot în categoria paharelor suflate în tipar se înscriu şi cele decorate cu o serie de protuberanțe în relief de forma mugurelui de lotus (**Tip 12**). Aceste piese variază atât în ceea ce priveşte dimensiunile cât şi forma protuberanțelor (mugurii fiind stratificați sau simpli). Ele au circulat în a doua jumătate a secolului I d.Hr. şi sunt răspândite pe tot cuprinsul Imperiului dar în special în zona castrelor militare situate de-a lungul Rinului[66]. Cum era de aşteptat,acestea se întâlnesc şi în aşezările de la sud de Dunăre[67] şi în spațiul dobrogean la *Tomis*[68], *Troesmis*[69], *Capidava*[70] şi *Ibida*[71].

În sudul Moldovei asemenea piese au fost semnalate la Poiana (opt exemplare[72] – Fig. 5/6, 7–13) la care se adaugă trei piese prezentate de I. Glodariu[73] (Fig. 10/14–16) şi Răcătău[74].

---

[58] E.M. Stern, *Roman Mold-Blown Glass. The First through Sixth Centuries*, Roma, 1995, p. 111–112, cu referințe bibliografice.

[59] Apud. S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., p. 188–189, nota 78.

[60] Pentru tehnica de producție şi descriere vezi S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit.,* p. 189, forma G, Nr. 30.

[61] C. Chiriac, *About a glass imitation of the sigillata form Dragendorff 27 = Conspectus 32.2*, în *RCRF*, Acta 34, 1996, p. 103.

[62] N. Kunina, *Ancient Glass in the Hermitage Collection*, St. Petersburg, 1997, p. 291, Nr. 185, Pl. 115.

[63] S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., p. 189.

[64] J. Price, S. Cottam, *Romano-British Glass Vessels: A Handbook*, York, 1998, p. 72.

[65] Pentru clasificarea acestor vase vezi D.B. Harden, *Romano-Syrian Glasses with Mold-Blown Inscriptions*, în *J.R.S.,* Vol. 25, 1935, p. 176–180.

[66] E.M. Stern, *op.cit*., p. 103–107.

[67] A. Belivanova, *op.cit.,* p. 38.

[68] M. Bucovală, *op.cit*., p. 52, Nr. 57.

[69] C. Chiriac, O. Bounegru, *Noi descoperiri arheologice şi numismatice la Troesmis*, în *Peuce*, Nr. IV, 1973–1975, p. 99, Pl. III/1.

[70] C. Matei, *Cercetările arheologice în zona instalației portuare antice de la Capidava (LIX)*, în *Cultură şi civilizație la Dunărea de Jos*, Nr. III–IV, 1987, p. 98, Fig. 3/16.

[71] Fragmente inedite provenind de la trei vase distincte, atât ca tehnică de execuție cât şi ca formă şi dispunere a decorației.

[72] S. Teodor, C. Chiriac, *op.cit.,* p. 200–201, Nr. 34–41.

[73] I. Glodariu, *op. cit.,* p. 247, Nr. 30,31,32, Pl. XLIX.

[74] V. Căpitanu, *op.cit*., 1976, p.61.

Un alt tip de pahare sunt cele decorate prin tăiere, cu motive în forma fagurelui de miere (**Tip 13**). Acestea se caracterizează printr-o sticlă groasă de culoare alburie având zona decorată delimitată de părțile nedecorate. În funcție de formă şi de dispunerea decorației s-au încercat mai multe clasificări ale acestor vase[75]. Considerate a fi produse orientale ele au circulat de la jumătatea secolului I d.Hr. până spre jumătatea secolului următor, răspândindu-se şi în afara granițelor Imperiului din Suedia şi până la Begram, în Afghanistan[76]. Tot ca o dovadă a aprecierii de care s-au bucurat, aceste pahare au fost imitate şi în ceramică mai ales în atelierele gallo-renane[77]. Astfel, Andrew Oliver nota că aceasta este prima dovadă clară de transmitere a influențelor decorative de la sticlă la ceramică şi nu invers[78].

Paharul descoperit la Poiana (Fig. 6/4) se încadrează formei tipice a acestui vas fiind similar cu cele două exemplare cunoscute până acum în Dobrogea – la *Noviodunum*[79] şi *Ibida*[80]. De asemenea, un exemplar asemănător a fost semnalat într-un mormânt sarmatic descoperit la Boguslav, pe teritoriul Ucrainei de azi şi datat la sfârşitul secolului I d.Hr.[81]

Următorul tip de pahar (**Tip 14**) este cel aparținând formei Isings 34 ce se caracterizează prin talpa groasă şi plată (uneori cu umbo la interior) şi corpul cilindric înalt, decorat cu linii paralele incizate. Aceste piese se încadrează într-un orizont cronologic destul de larg (secolele I–III d.Hr.) şi au fost răspândite mai cu seamă în spațiul italic şi gallo-renan deşi exemplare de acest tip au fost semnalate şi în Grecia sau Cipru[82]. De asemenea ele sunt bine reprezentate, aşa cum era de aşteptat, şi în nordul Mării Negre la Panticapaeum[83].

În davele dacice est-carpatice se cunosc până acum cinci exemplare la Poiana[84] (Fig. 6/3,5–10), cel puțin două exemplare la Brad[85] (Fig. 13/1 şi posibil Fig. 14/9) şi un exemplar la Barboşi[86] (Fig. 12/7) dar nu excludem ca acestea să fie prezente şi în celelalte aşezări de pe valea Siretului.

Destul de bine reprezentate sunt şi unguentariile (**Tip 15**) deşi acestea se întâlnesc mai frecvent în descoperirile funerare. Aceste piese sunt extrem de variate atât ca formă cât şi ca dimensiuni, constituindu-se chiar într-o clasă distinctă de vase de sticlă[87]. O identificare a tuturor tipurilor în cazul de față ar fi imposibilă datorită stării proaste de conservare a materialului, astfel că am procedat la o abordare globală. Asemenea piese se întâlnesc la Poiana[88] (Fig. 7/1–9), Răcătău[89], Brad[90] şi Barboşi[91] (Fig. 12/1,4). Ele aparțin formelor comune, întâlnite în primele două secole ale erei noastre şi au fost utilizate pentru păstrarea diverselor parfumuri sau produse cosmetice mai degrabă decât pentru a fi depuse în morminte.

Următorul tip este reprezentat de recipientele prismatice folosite pentru transportul şi păstrarea diferitelor lichide (**Tip 16**). O parte din aceste piese aveau imprimată pe bază chiar marca fabricantului, facilitând astfel identificarea eventualelor ateliere de producție secundare. Pentru descoperirile din Gallia a fost alcătuit chiar un *Corpus* de semnături aflate pe aceste sticle, în care predomină numele meşterului FRONTINVS şi ale cărui produse s-au răspândit până la Olbia, în nordul Mării Negre[92]. Exemplare similare dar fără marcă de fabricant au mai fost semnalate în mormintele sarmatice de la Mihajlovka şi Pervomajsk[93].

---

[75] H. J. Eggers, *Die Rőmische Import im Freien Germanien*, Hamburg, 1951, p. 178, tip 185 şi 187; A. Oliver Jr., *Early Roman Faceted Glass*, în *J.G.S.,* No. 26, 1984, p. 34; L. Berger, *Rőmische Gläser aus Vindonissa*, Basel, 1960, p. 67–70.

[76] P. Hamelin, *Matériaux pour servir à l'étude des verreries de Bégram*, în *Cahiers de Byrsa*, III, Paris, 1953, p. 127, grupa A.

[77] T. Martin, *Vases sigillés de Montans imitant des forms en verre?*, în *Gallia*, No. 35, 2, 1977, p. 249–257.

[78] A. Oliver Jr, *op. cit*., p. 42.

[79] G. Simion, *Ensemble funéraire de la nécropole tumulaire de Noviodunum (Isaccea)*, în *Dacia, N.S*., Nr. 38–39, 1994–1995, p. 125, fig. 6/a

[80] Fragment inedit descoperit în campania arheologică 2009 împreună cu material arheologic divers datat în secolul I d.Hr.

[81] V. Bârcă, O. Symonenko, *Călăreții stepelor.Sarmații în spațiul nord-pontic*, Cluj-Napoca, 2009, p.198, Fig. 73/7.

[82] Vezi A. Antonaras, *op.cit.*, p. 147–148, Forma 26.

[83] N. Sorokina, *op.cit*., p. 224.

[84] S. Teodor, C. Chiriac, *op.cit*., p. 202–203, Nr. 45–49.

[85] V. Ursachi, *op.cit*., p. 224–225, Nr. 4,13.

[86] S. Sanie, Ş. Sanie, *op.cit*., p. 94, Pl. XIV/12.

[87] Vezi G. De Tomasso, *Ampullae Vitreae. Contenitori in vetro di unguenti e sostanze aromatiche dell'Italia romana*, Roma, 1990, pentru tipologia generală a unguentariilor provenind mai ales din spațiul italic.

[88] S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit.,* p. 203–204, Nr. 50–56.

[89] V. Căpitanu, *op.cit*., 1976, p. 61.

[90] V. Ursachi, *op.cit.,* p. 225.

[91] S. Sanie, Ş. Sanie, *op.cit*., p. 91, Pl. XIV/1; XIV/9.

[92] D. Foy, M.D. Nenna, *Corpus des signatures et marques sur verres antiques*, Lyon, 2006, p. 152–155.

[93] V. Bârcă, O. Symonenko, *op.cit*., p. 196–197, Fig.73/2 şi 73/3.

Aceste vase au circulat de la sfârşitul secolului I şi până în secolul al IV-lea, cunoscând o mare varietate de forme şi dimensiuni. În sudul Moldovei asemenea recipiente prismatice sunt atestate la Poiana[94] (Fig. 7/7,10,11), Barboşi[95] (Fig. 12/2,3,6), Brad[96] (Fig. 14/3,10) şi Cândeşti[97] (Fig. 15/1,2).

Ultimul tip de vas identificat de Silvia Teodor şi Costel Chiriac la Poiana, pe baza materialului avut la dispoziție, sunt vasele deschise de tip platou, cu picior inelar (**Tip 17**) – Fig. 8/1,2,6. Ele sunt răspândite până în secolul al IV-lea d.Hr. şi au fost inspirate din vasele similare de ceramică *terra-sigillata* şi *terra-nigra*[98].

În afară de aceste tipuri prezentate mai sus, mai apar câteva care nu se regăsesc în lotul publicat în 1994. Este vorba despre vase tip *kantharos* (**Tip 18**) cu picior înalt şi torți, descoperite la Poiana[99] şi Brad[100] (Fig. 14/1) precum şi un *skyphos* (**Tip 19**) descoperit tot la Poiana (Fig. 10/13), dar pe care Glodariu l-a identificat greşit drept *kantharos*[101]. Mai trebuie amintită aici prezența unui fragment de toartă bilobată care părea fi aparținut unei urne globulare (**Tip 20**)[102] dar şi a baghetelor de sticlă (**Tip 21**) executate prin răsucire în torsadă (Isings 79) folosite pentru amestecarea diverselor substanțe de uz cosmetic sau farmaceutic şi chiar ca ace de păr[103]. Asemenea baghete au fost semnalate la Poiana[104] (Fig. 10/17), Barboşi[105] sau Răcătău[106].

În ceea ce priveşte piesele de joc, considerate a fi o formă aparte[107], am socotit că acestea nu se pot circumscrie efectiv unei forme vitrice anume şi de aceea au fost omise din această prezentare.

Ținând cont de datele consemnate mai sus putem efectua o statistică aproximativă la nivel general, ținând cont de criteriul funcțional al vaselor. Astfel, piesele au fost împărțite în şase categorii – boluri, vase de băut (cupe, căni, pahare), vase de depozitare şi transport (sticle, urne, borcane), unguentarii, platouri şi alte piese variate (baghete, intaglii, etc.).

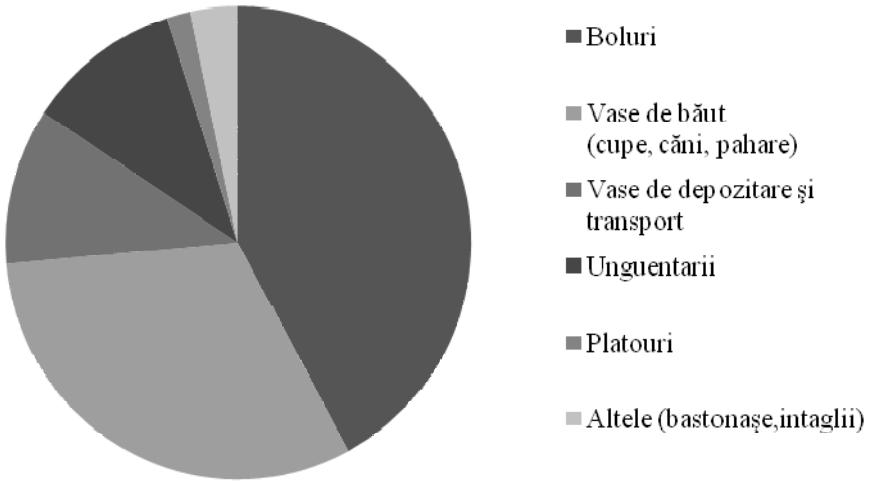

Grafic 2. Ponderea principalelor categorii tipologice de vase de sticlă din arealul est-carpatic

Se observă că din punct de vedere cantitativ predomină diversele tipuri de boluri, urmate de vasele folosite pentru băut în cadrul cărora o pondere însemnată o au paharele „sidoniene" suflate în tipar, având diferite inscripții sau decoruri. Urmează vasele de depozitare şi transport, între care cele mai răspândite sunt

[94] S. Teodor, C. Chiriac, *op.cit.,* p. 204–205, Nr. 57–59; I. Glodariu, *op. cit*., p. 247, Nr. 33.
[95] S. Sanie, Ş. Sanie, *op.cit*., p. 91–92, Pl. XIV/7, XIV/8, XIV/11.
[96] V. Ursachi, *op.cit.,* p. 224, Nr.1.
[97] V. Bobi, *op.cit.,* p. 167–168, Nr. 1–2.
[98] S. Teodor, C. Chiriac, *op.cit*., p. 191, Nr. 60–61.
[99] I. Glodariu, *op. cit*., p. 246, Nr. 20,21,22.
[100] V. Ursachi, *op.cit*.,p. 224–225, Nr. 2,31.
[101] I. Glodariu, *op. cit.,* p. 247, Nr. 29. Forma torții se încadrează tipului Isings 39 şi nu Isings 38.
[102] *Ibidem*, p. 246, Nr. 24.
[103] E. Dusenbery, *The Nekropoleis. Catalogues of Objects by Categories*, în K. Lehmann (ed.), *Samothrace*, Vol. 11, Princeton, 1998, p. 1133.
[104] I. Glodariu, *op. cit.,* p. 247, Nr. 26.
[105] S. Sanie, Ş. Sanie, *op.cit.,* p. 94, Pl. XI/4.
[106] V. Căpitanu, *op.cit*., 1976, p. 61.
[107] S. Teodor, C. Chiriac, *op.cit*., p. 205, forma P, Nr. 62–63.

sticlele prismatice de diferite dimensiuni. Bine reprezentate sunt şi unguentariile, însă în statistica de faţă nu am luat în considerare cele două loturi semnificative provenind din colecţii particulare ce figurau ca provenind de la Şendreni (jud. Galaţi), din motive pe care le-am enunţat mai sus. Mai slab reprezentate sunt platourile (doar două exemplare provenind de la Poiana) dar şi diverse alte piese confecţionate din pastă vitrică.

O concluzie a repartiţiei numerice şi arheologice a pieselor vitrice prezentate de noi, ce au fost descoperite în Moldova şi datate între secolele II î.Hr – II d.Hr., ne confirmă de altfel constatări mai vechi privind slaba prezenţă a bolurilor de sticlă turnate în tipar aparţinând primei perioade (secolele II î.Hr.– I î.Hr.), lucru valabil şi în alte zone circumscrise Pontului Euxin de vest. Nici în Bulgaria nici în Dobrogea românească nu se cunosc decât sporadic aşa numitele „boluri plane" hemisferice sau conice. Acest lucru pare să dovedească, fie o pătrundere a acestor produse de pe mare, direct pe valea Siretului şi Buzăului (ca la Poiana şi Grădiştea) ocolind marile centre comerciale din vestul Mării Negre, fie o proveniență a acestora direct din atelierele greceşti nord-pontice[108]. În privinţa rolului oraşelor pontice în producerea şi vehicularea vaselor de sticlă în secolele II î.Hr. – II d.Hr. nu vom încerca o extindere a discuţiilor pe această temă, în această etapă a cunoştinţelor noastre, cu promisiunea de a interveni cu o altă ocazie. Nu putem însă trece sub tăcere aportul pe care oraşe greceşti precum Olbia-Berezan, ca mare centru meşteşugăresc şi comercial, pe Bugul Inferior, l-a adus în această privinţă, alături de alte centre precum: Tyras (Belgorod-Dnestrovskiy), Chersonesus (Sevastopol) şi Panticapaeum (Kerch) la prosperitatea relativă a unor regiuni „barbare" din imensul *Hinterland* al interfluviului Siret-Nipru.

În etapa actuală a cercetării înclinăm să credem că produsele vitrice din Moldova dacică ţinând de etapa mai veche a intervalului cronologic abordat (sec. II–I î. Hr.) proveneau şi din această regiune economică prosperă (ca şi din Crimeea) fără a exclude posibilitatea pătrunderii vaselor de sticlă direct pe ruta Marea Neagră – Gurile Dunării Siret venind dinspre Asia Mică şi estul Mediteranei, pe calea apei sau prin intermediul meşterilor itineranţi[109].

La finalul comentariilor şi observaţiilor noastre privind îndeosebi vesela de sticlă din aşezările fortificate aflate în mediul dacic al Moldovei în secolele II î.Hr. – II d.Hr., considerăm că e necesar să punctăm unele concluzii, fie ele şi cu caracter parţial.

În 1985, doi cercetători occidentali – Sophia van Lith şi Klaus Randsborg, au abordat într-o manieră modernă, stadiul de cunoaştere a descoperirilor vitrice din regiunile vestice ale Imperiului roman[110]. După ce au trecut în revistă clasificarea veselei de sticlă în funcţie de scopul utilizării ei (veselă de masă, de depozitare, de transport, de toaletă), au făcut conexiunea cu tipurile de aşezări romane cercetate în Occident. Din punctul de vedere al multitudinii şi varietăţii studiilor dedicate acestei zone, autorii se declară relativ satisfăcuţi, în comparaţie cu situaţia înregistrată în partea est-europeană a Imperiului. S-a remarcat, totuşi, lipsa unor studii exhaustive privind sticlăria antică din mai multe staţiuni arheologice (oraşe, centre militare, castre, aşezări rurale, mici aşezări civile pe lângă fortificaţii etc.). Printre concluziile acestui amplu studiu al celor doi cercetători, se remarcă o serie de observaţii ce pot fi considerate drept valabile şi în cazul veselei de sticlă din aşezările dacice fortificate din Moldova (vezi Grafic 2). S. Van Lith şi K. Randsborg remarcă poziţia dominantă cantitativ a veselei de masă în aşezări, la începutul erei creştine (grupa A 1–3: boluri, platouri, pahare, cupe, urcioare)[111]. De la mijlocul secolului al II-lea d.Hr. însă, se remarcă creşterea numerică a veselei de depozitare (grupa B 1–2: căni, borcane, urne) şi a celei de toaletă (grupa C: unguentarii şi *aryballoi*)[112]. Spre deosebire de situaţia din aşezări, sticlăria din necropolele occidentale arată o realitate diferită, îndeosebi în epoca timpurie, când predomină evident unguentariile, lucru care în cazul Moldovei nu poate fi luat încă în discuţie. La Poiana, conform unor informaţii mai vechi, s-au descoperit câteva unguentarii, chiar într-un mormânt de incineraţie ce conţinea în cadrul inventarului funerar şi o urnă de sticlă.

Astfel, situaţia din spaţiul est-carpatic ne apare similară cu cea din Germania Liberă, acolo unde ponderea materialului vitric, păstrând desigur proporţiile cantitative, este oarecum asemănătoare.

---

[108] V. Sîrbu, *Dava getică de la Grădiştea, judeţul Brăila*, I, Brăila, 1996, p. 32.

[109] Pentru problemele evoluţiei economice a oraşelor greceşti din Pontul Euxin vezi, mai recent, studiile dedicate acestora şi publicate în cele două volume editate de D. V. Grammenos – E. K. Petropoulos sub titlul: *Ancient Greek Colonies in the Black Sea,* vol. I–II, Thessaloniki, 2003, *passim* (pentru Olbia, cu precădere, vezi în vol. I contribuţia colectivului ucrainean: S. D. Kryzhytskyy, V. V. Kraprivina, N. A. Lejpunskaja, V. V. Nazarov, p. 389–505).

[110] S. Van Lith, K.Randsborg, *Roman Glass in the West: A Social Study*, în *Bericht van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (35)*, 1985, p. 413–532.

[111] *Ibidem*, p. 432–433.

[112] *Ibidem*, p. 434–436.

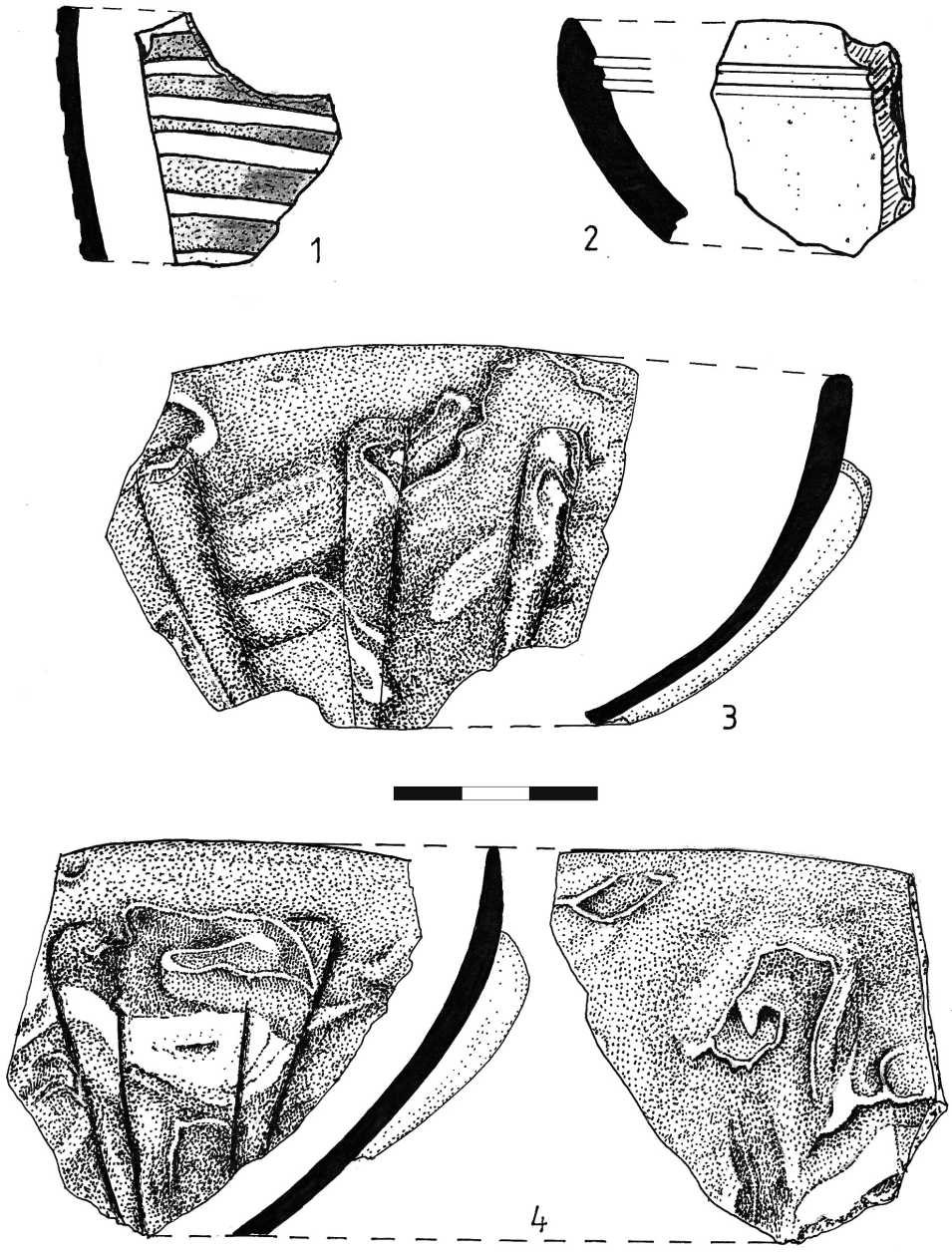

Fig. 1. Vase de sticlă de la Poiana (jud. Galați)
după S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit.,* 1994.

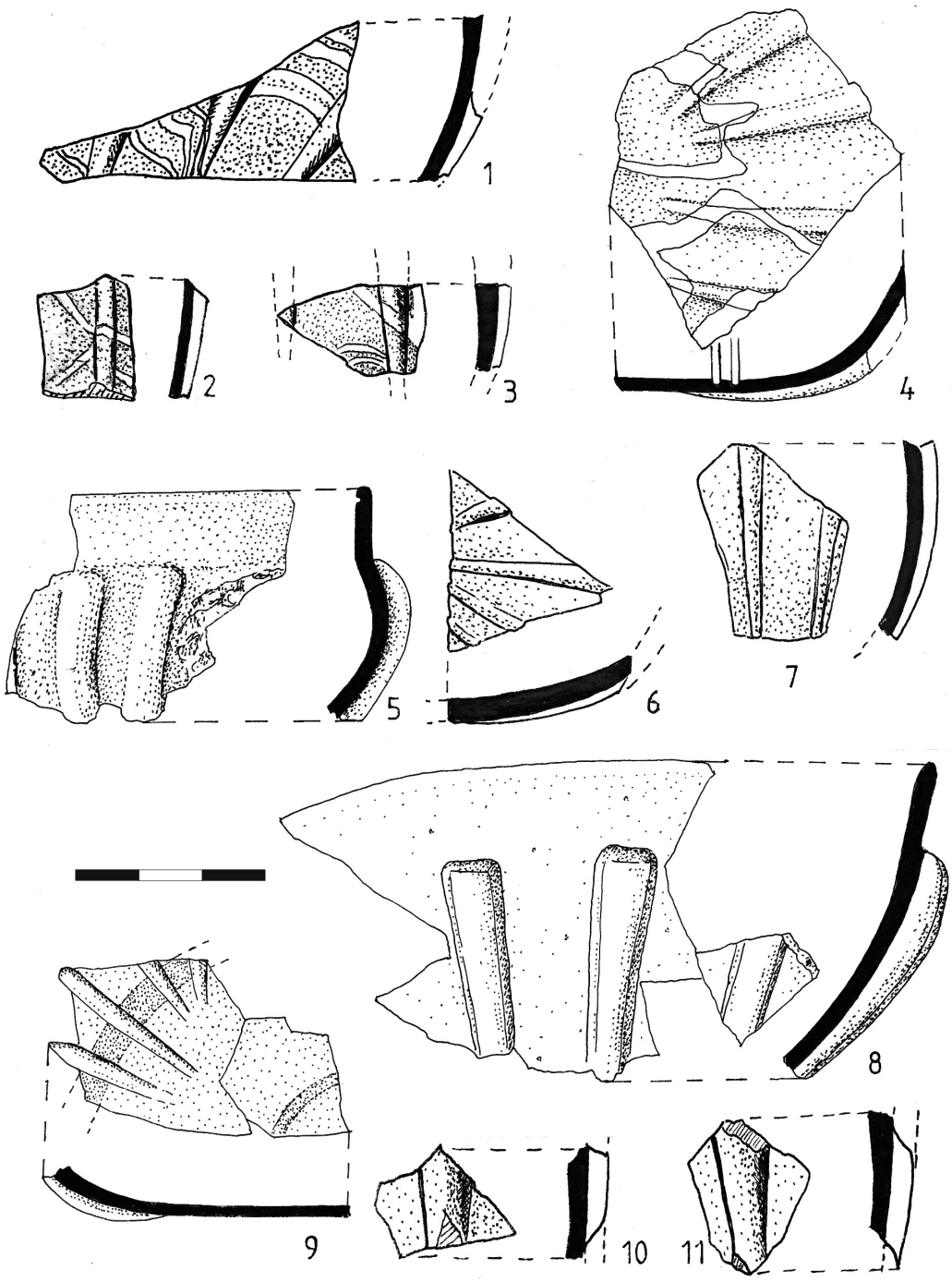

Fig. 2. Vase de sticlă de la Poiana (jud. Galați)
după S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., 1994.

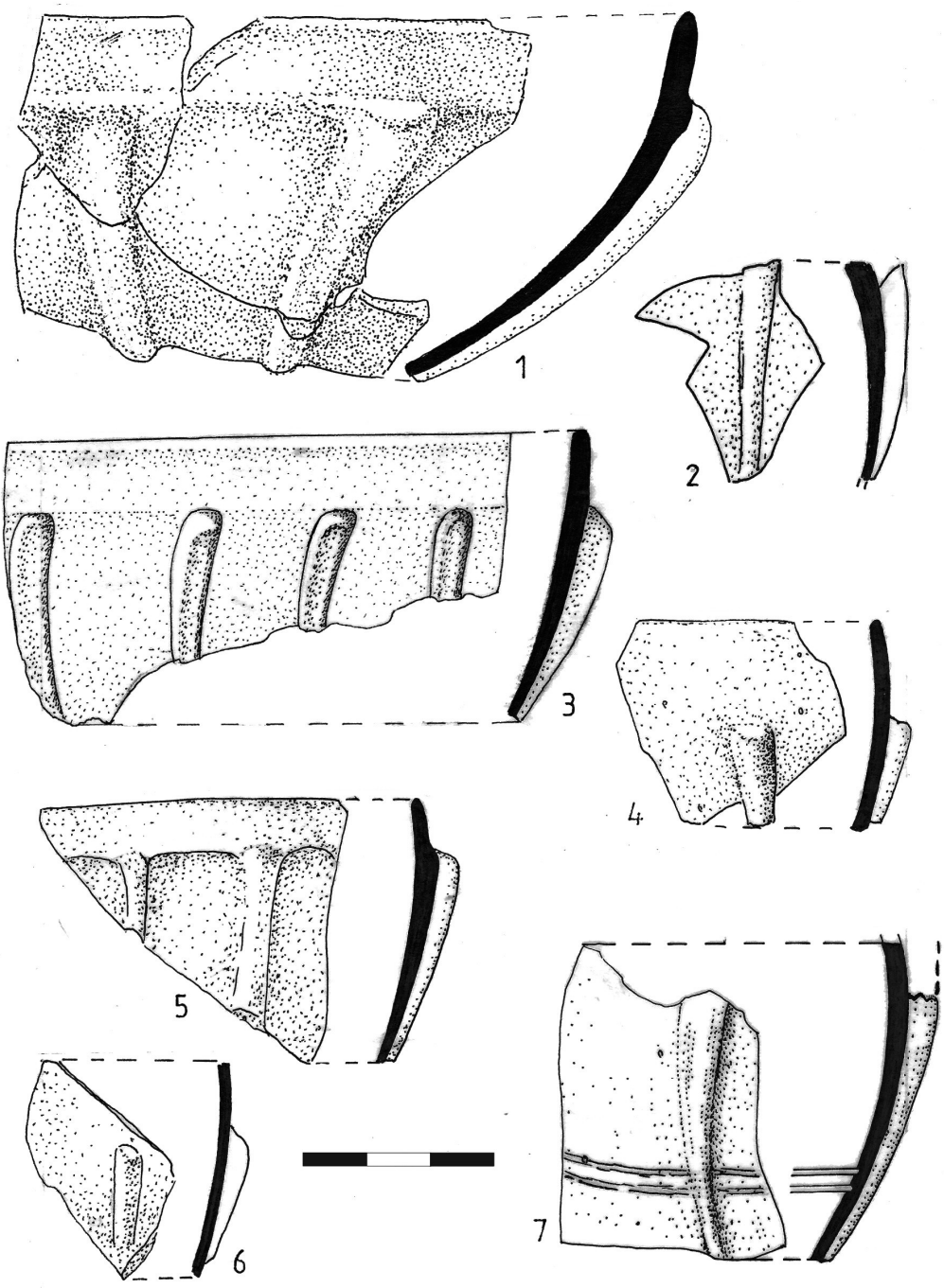

Fig. 3. Vase de sticlă de la Poiana (jud. Galați)
după S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., 1994.

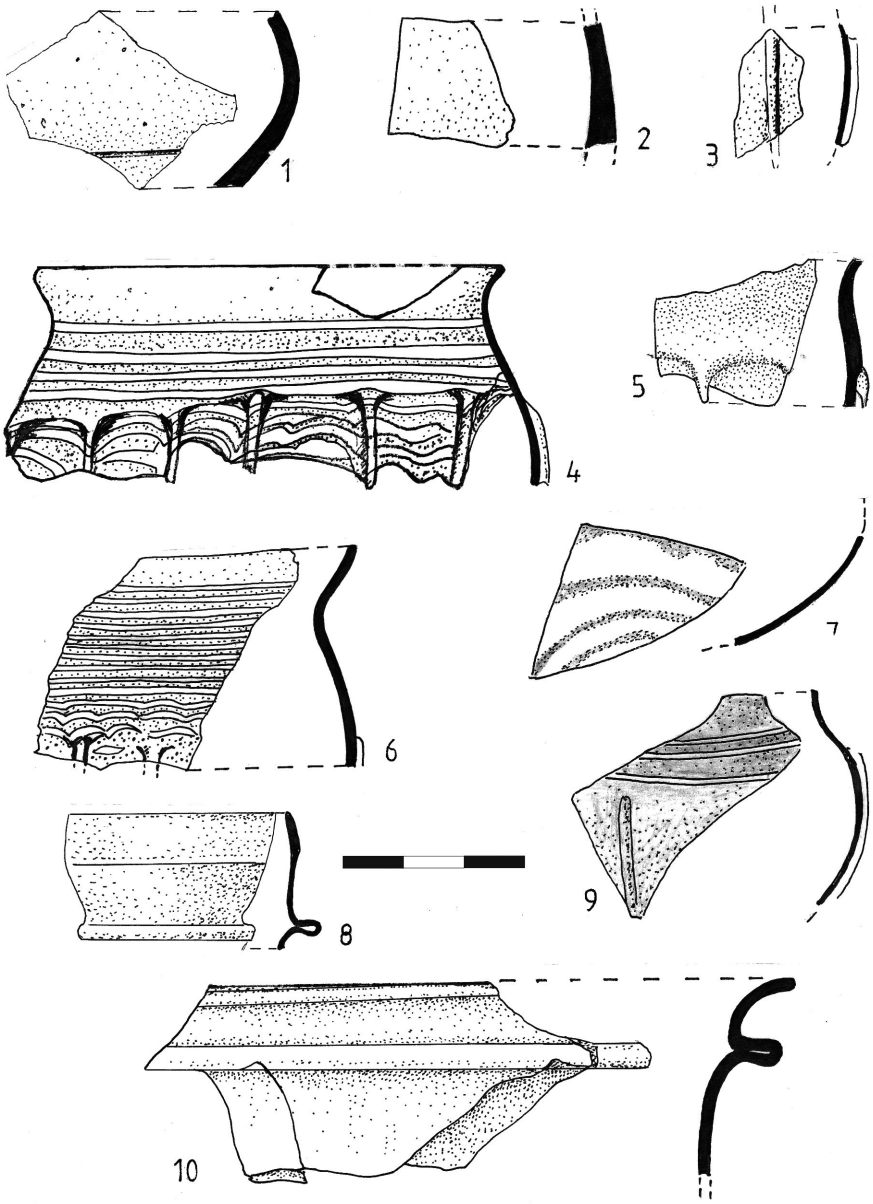

Fig. 4. Vase de sticlă de la Poiana (jud. Galați)
după S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., 1994.

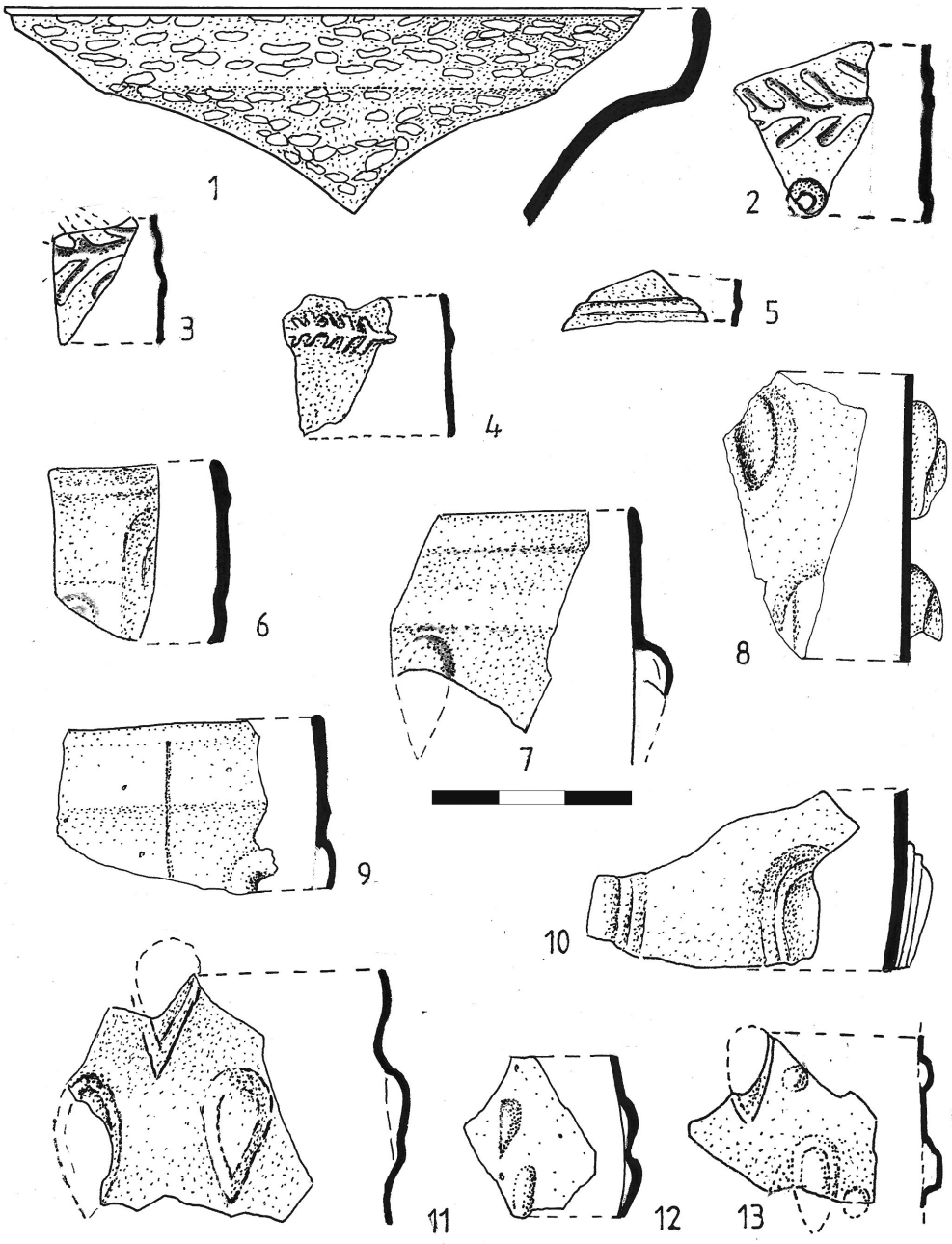

Fig. 5. Vase de sticlă de la Poiana (jud. Galați)
după S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., 1994.

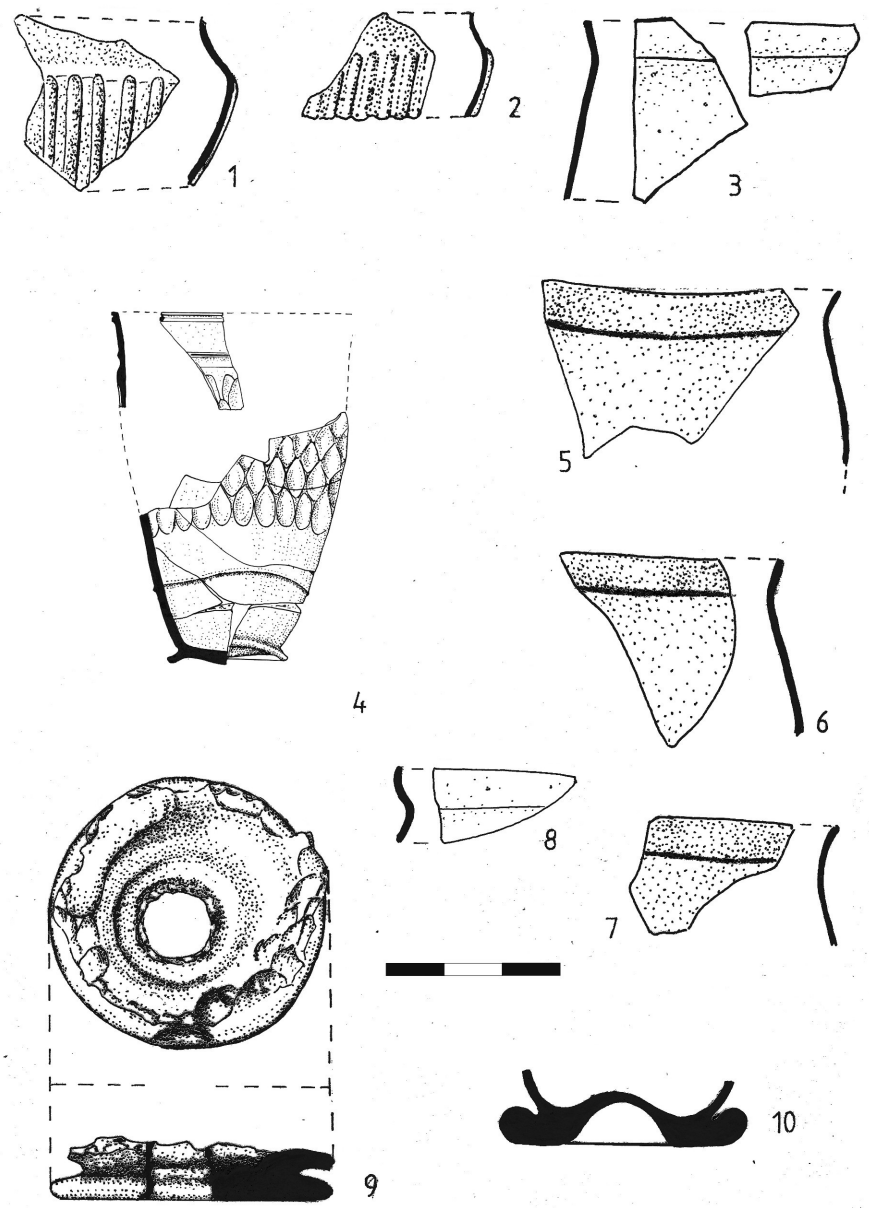

Fig. 6. Vase de sticlă de la Poiana (jud. Galați)
după S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., 1994.

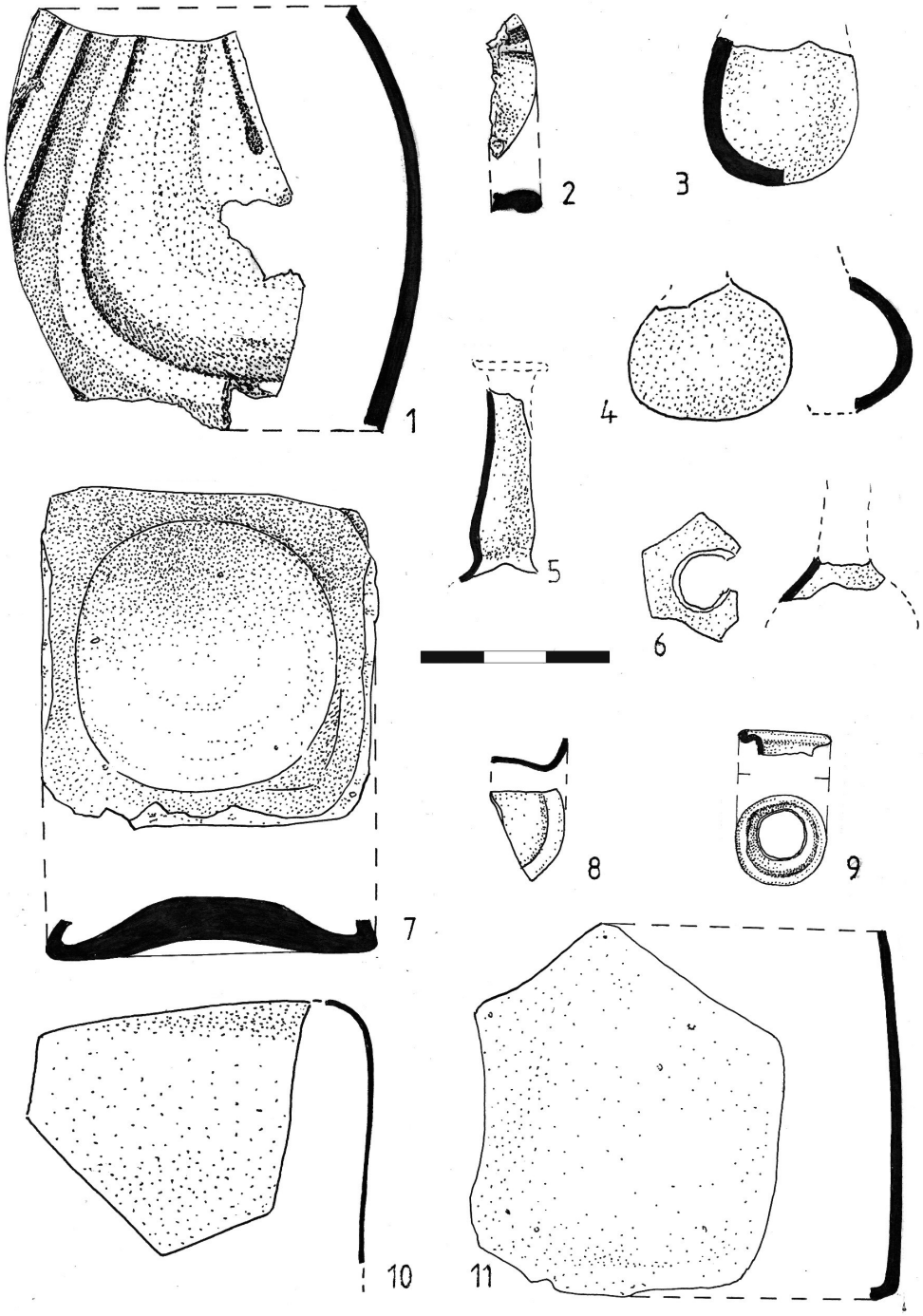

Fig. 7. Vase de sticlă de la Poiana (jud. Galați)
după S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., 1994.

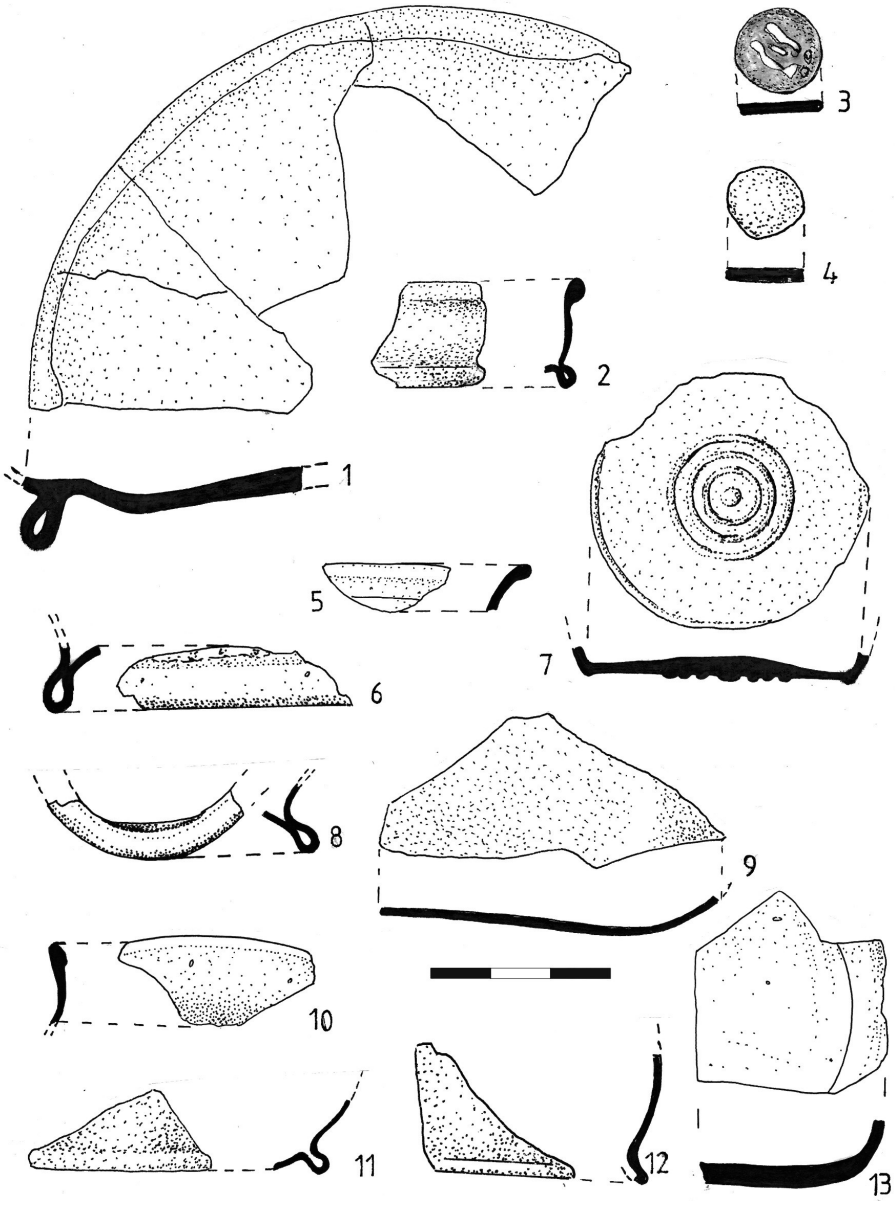

Fig. 8. Vase de sticlă de la Poiana (jud. Galați)
după S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., 1994.

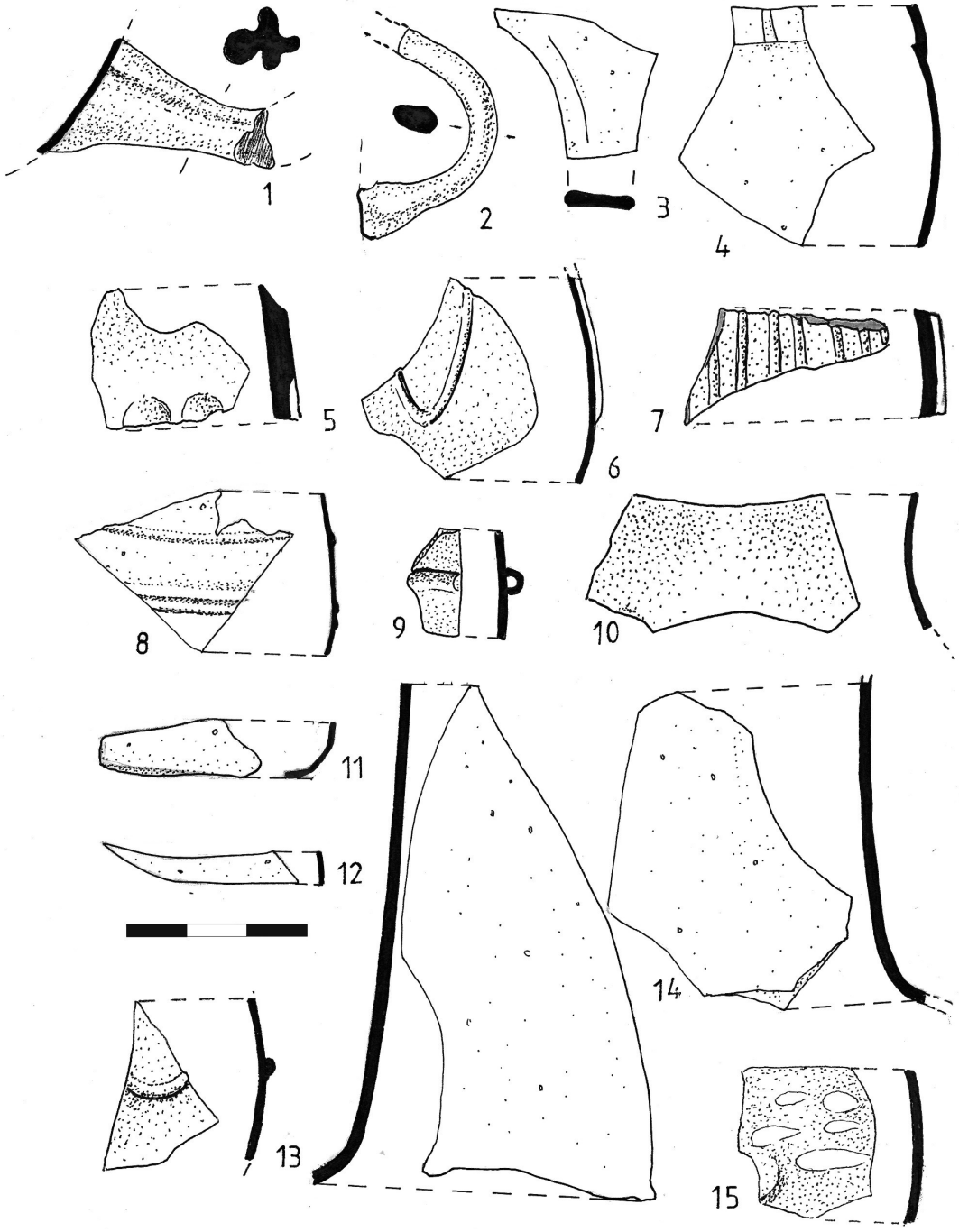

Fig. 9. Vase de sticlă de la Poiana (jud. Galați)
după S. Teodor, C. Chiriac, *op. cit*., 1994.

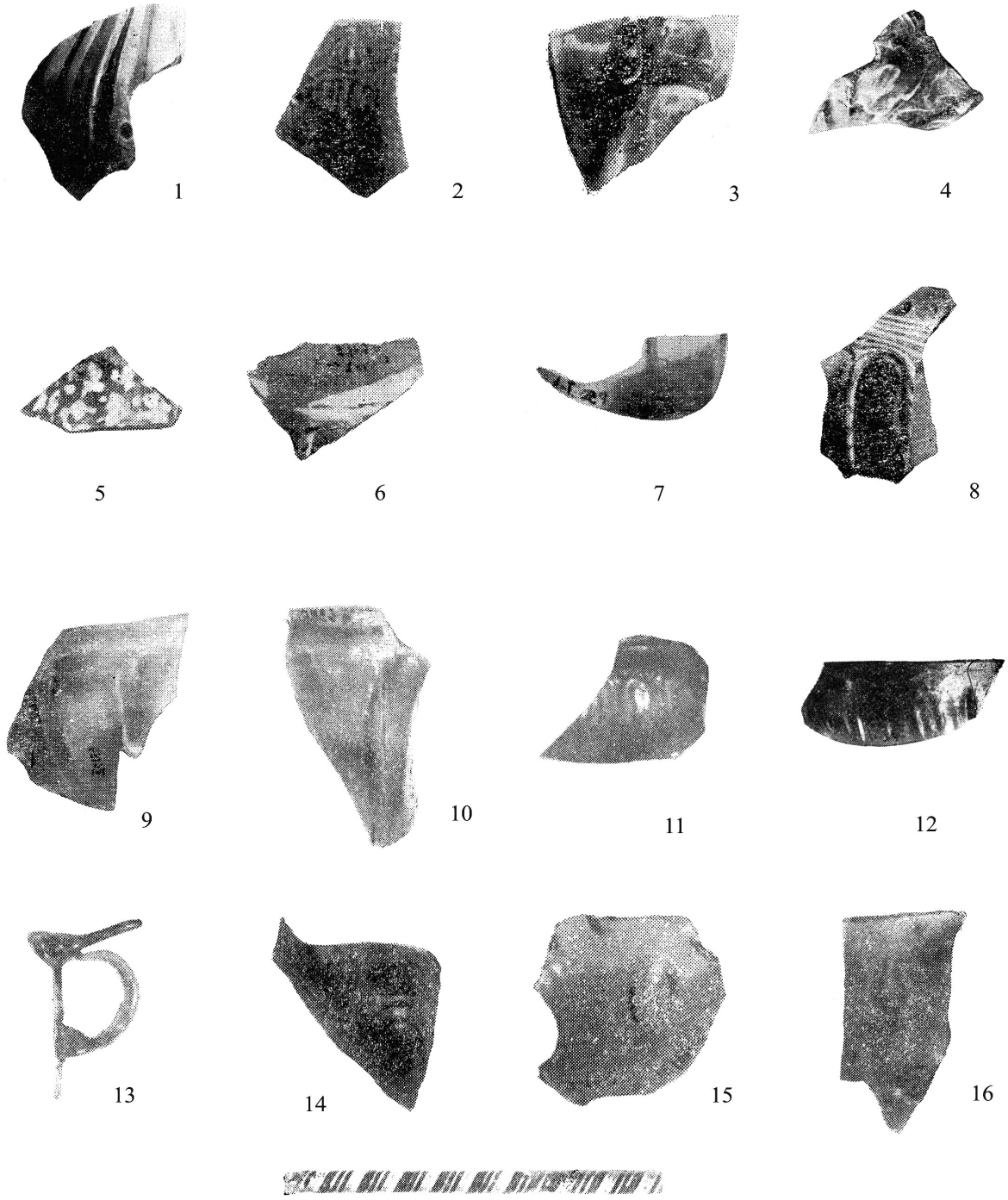

Fig. 10. Vase de sticlă de la Poiana (jud. Galați)
după I. Glodariu, *op. cit*., 1974.

Fig. 11. Vase de sticlă de la: 1. Iași, după Ș. Sanie, *op. cit*., 1995; 2. Bâtca Doamnei (jud. Neamț), după S. Sanie, *op. cit*.; 1973 ; 3–4. Barboşi (jud. Galați) după S. Sanie, *op. cit*.; 2002.

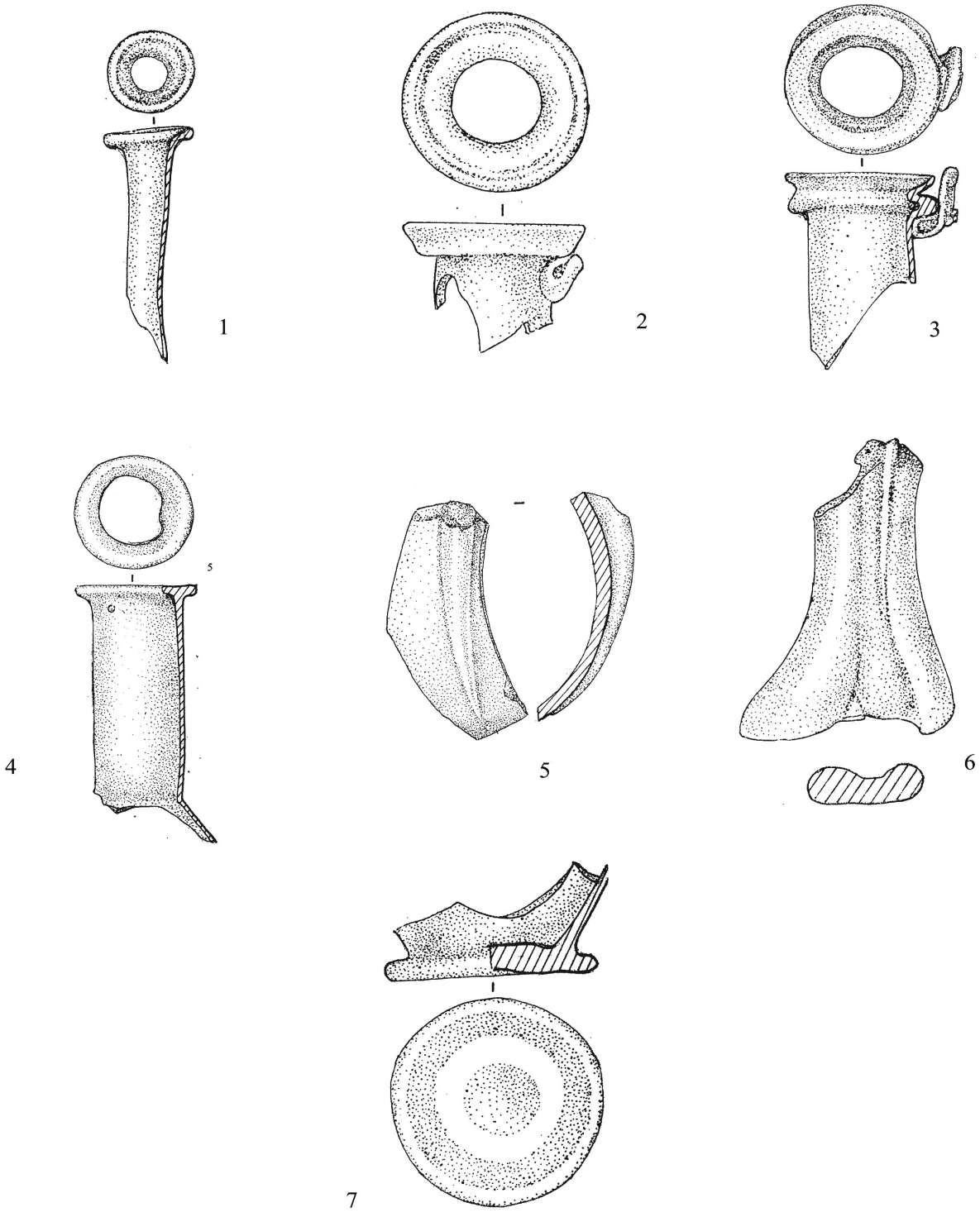

Fig. 12. Vase de stică de la Barboşi (jud. Galați) după S. Sanie, Ş. Sanie, *op. cit*., 1992.

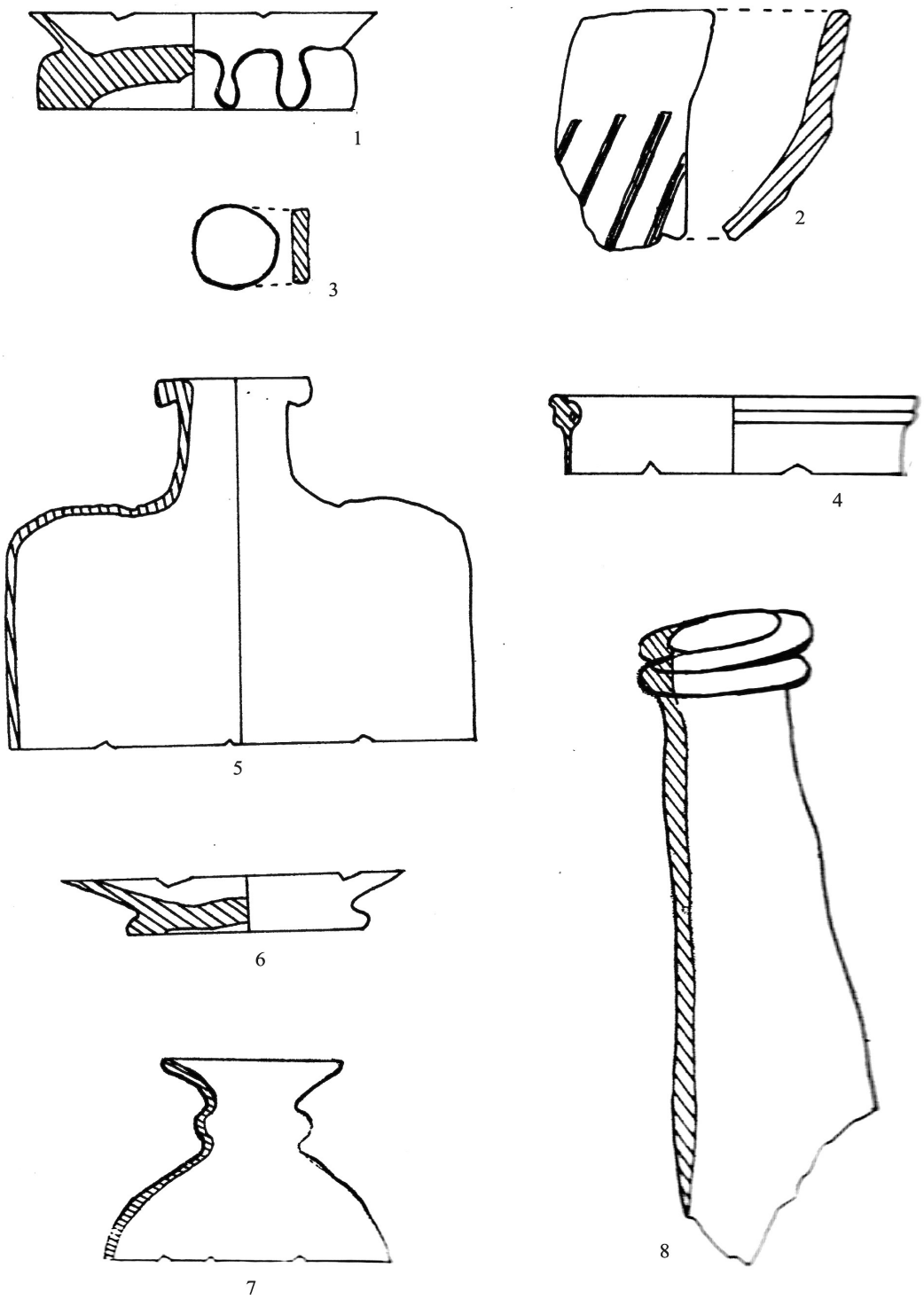

Fig. 13. Vase de stică de la Brad (jud. Neamț) după V. Ursachi, *op. cit*., 1995.

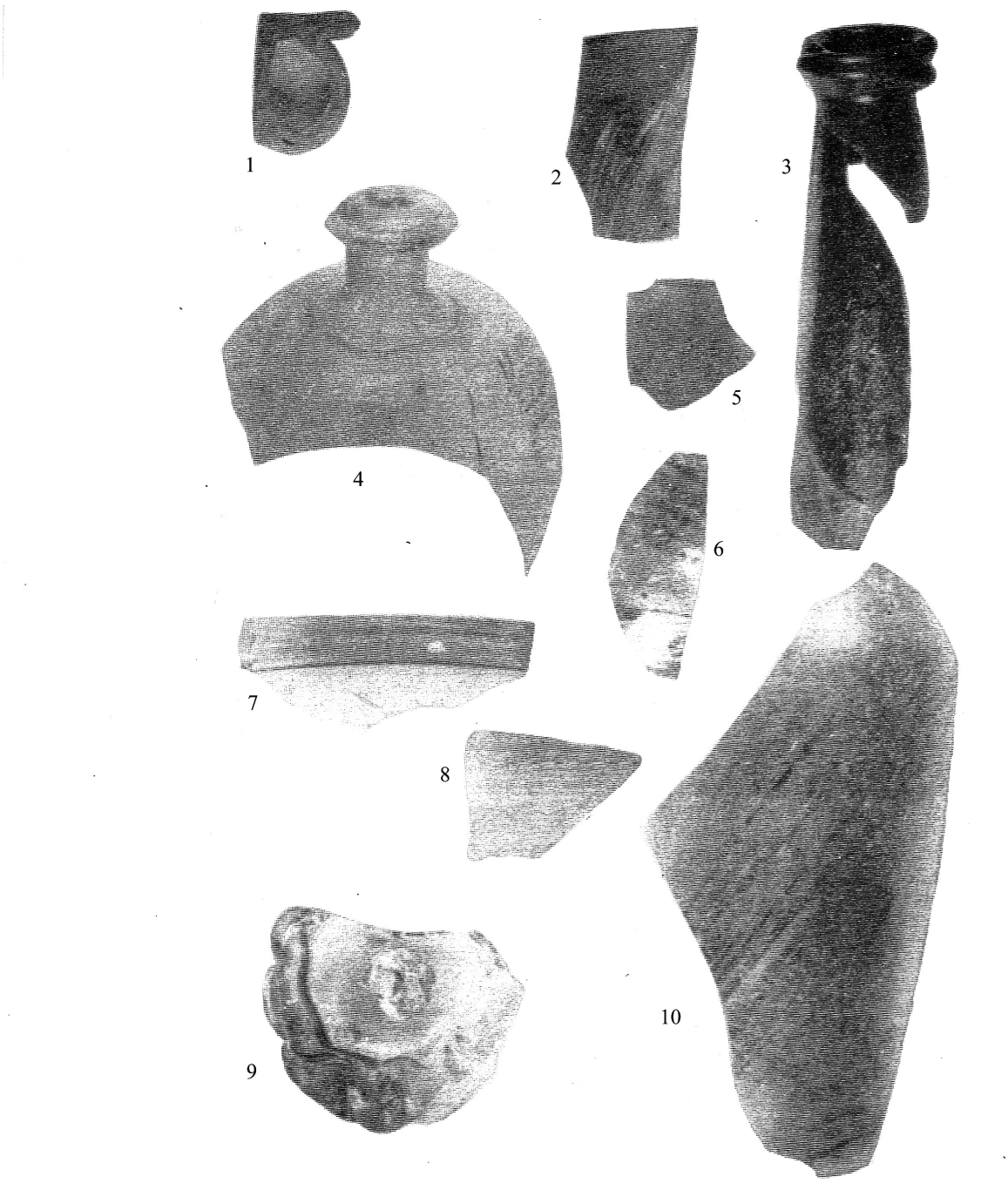

Fig. 14. Vase de stică de la Brad (jud. Neamț) după V. Ursachi, *op. cit*., 1995.

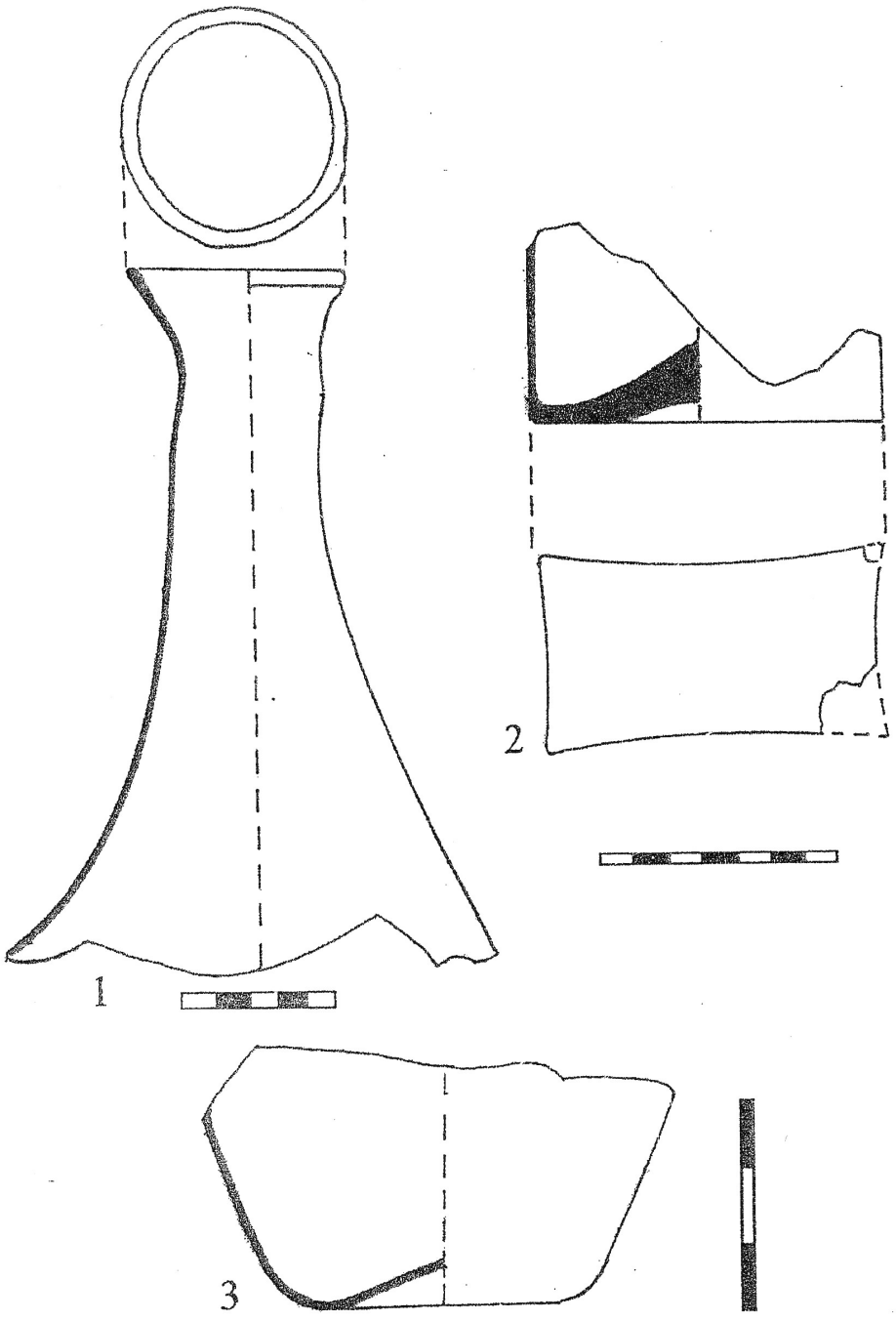

Fig. 15. Vase de stică de la Cândeşti (jud. Vrancea) după V. Bobi, *op. cit.*, 1999.

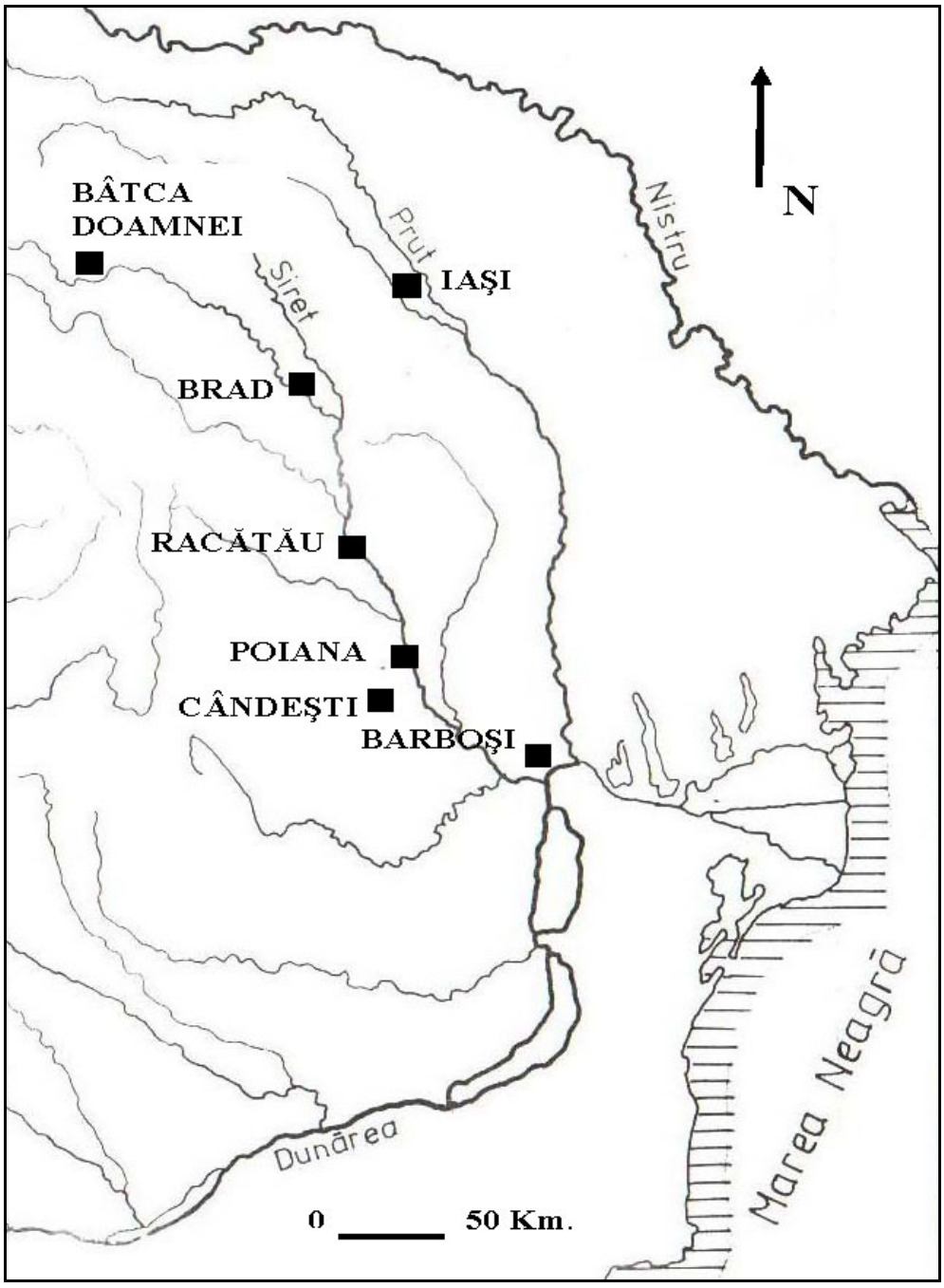

Fig. 16. Harta aşezărilor dacice în care au fost descoperite vase de sticlă (sec. II î.Hr. – II d.Hr.).

Trebuie luați în considerare aici factori precum: gradul de stratificare socială, competiția socială, dar şi monopolul achiziționării produselor „de lux" precum sticlăria, pentru a avea o panoramă mai bună asupra ponderii acestor produse în uzul cotidian. Cei doi cercetători atrag atenția asupra necesității extinderii eforturilor de studiere a sticlăriei romane în zonele geografice situate în părțile centrale ale Imperiului roman, acestea neputând fi evaluate prin extinderea observațiilor de la centru spre periferie[113].

Avem convingerea însă că cercetările viitoare asupra materialului vitric inedit aflat în colecțiile muzeale de pe teritoriul Moldovei vor reuşi să reflecte cu o mai mare acuratețe observațiile preliminare făcute în studiul de față. Continuarea cercetărilor şi corelarea rezultatelor cu date similare obținute în urma analizei altor categorii de materiale arheologice devin astfel imperios necesare, pentru completarea unor lacune în informațiile de ordin istorico-arheologic pe care le deținem până acum cu privire la arealul geografic în discuție.

SOME CONSIDERATIONS REGARDING THE EDITED GLASS VESSELS FROM THE EAST-CARPATHIAN DACIAN SETTLEMENTS (2nd century B.C. – 2nd century A.D.)

ABSTRACT

In this study the authors aim to present a series of considerations regarding the distribution and circulation of imported glassware in the East-Carpathian territory. The main sources of analysis are represented by the **dava** fortified settlements like Poiana, Barboşi, Răcătău, Brad and Bîtca Doamnei, which were in that period the nuclei of political authority but also, strong centers of commercial demand. Thus, the Dacian elite were continuously supplied by merchants and craftsmen with Roman-type luxury goods, among which the glass vessels can also be counted. Although the edited glass fragments are until now quite scarce and the most important group of glass fragments comes from Poiana (about 98 fragments) – as can be seen in Graphic No. 1 –, some important observations can be made. By analyzing the data from Graphic No. 2 which shows the percentage recorded by the main categories of glass vessels, we can notice the high values of the tableware (especially all types of bowls, beakers and cups), as compared to the small amount of *unguentaria*, which are widespread in large quantities mainly in funerary contexts, throughout the Roman Empire. This situation is somehow similar, in terms of percentage, to the one encountered in the area of free Germans, and it reflects the taste of the barbarian elite for luxury goods of daily use. Another observation can be made in regard to the origin of these goods. Taking into consideration shapes and decorative techniques, it seems that the great majority of the vessels have an oriental origin (Syrian-Palestinian and Asiatic workshops), although we cannot deny the possibility of Italic provenance, at least for some types of beakers and bowls. Their ways of penetration in the East-Carpathian territory are not easy to trace, but we can assume that they came either from the North Pontic area in the case of oriental products, or following the main water routes from the Danube to the Siret River. The hypothesis of a local production, by itinerant craftsmen, can also be taken into consideration, due to the evident high demand.

Still, the overall picture is far from being complete. We hope that future study of the unpublished archaeological material stored in museum collections will throw new light on the issue.

LIST OF PLATES

Figs. 1 – 9 – Glass vessels from Poiana (Galați County) after S. Teodor, C. Chiriac, 1994.
Fig. 10 – Glass vessels from Poiana (Galați County) after I. Glodariu, 1974.
Fig. 11 – Glass vessels discovered in: 1. Iaşi, after Ş. Sanie, 1995; 2. Bîtca Doamnei (Neamț County), after S. Sanie, 1973; 3–4. Barboşi (Galați County), after S. Sanie, 2002.
Fig. 12 – Glass vessels from Barboşi (Galați County), after S. Sanie, Ş. Sanie, 1992.
Fig. 13 – Glass vessels from Brad (Neamț County), after V. Ursachi, 1995.
Fig. 14 – Glass vessels from Brad (Neamț County), after V. Ursachi, 1995.
Fig. 15 – Glass vessels from Cândeşti (Vrancea County), after V. Bobi, 1999.
Fig. 16 – Map of the main Dacian sites with discoveries of glass vessels (2nd century B.C. – 2nd century A.D.)

[113] *Ibidem*, p. 464.